שבועון על המשמר

תענוגות השביתה

במה עוסקים כורי הפחם הבריטיים בעת השביתה המאיימת לשתק את כלכלת אנגליה? יש להם פנאי, ומה יפה יותר לעת כזאת מן הציד?

בהתאם למסורת האנגלית יוצאים הכורים על סוסים לציד שועלים, כאילו היו אריסטוקראטים מדורות. על נשיהם וטפם. תצלום זה נעשה בכפר טרבאנוס שבדרום־וילס.

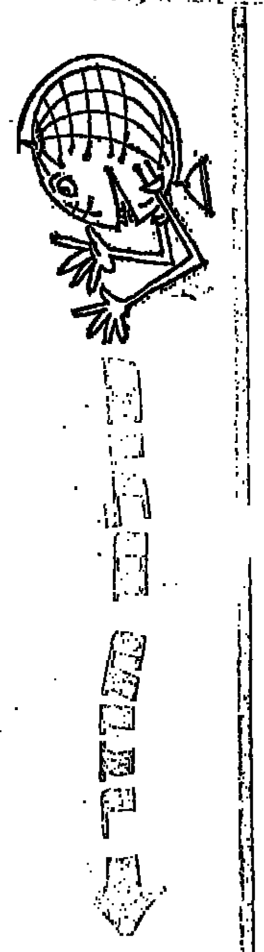

שיא הצפיפות

בגביע זוצך ופרס כספי זכתה העלמה ריטה ווילי ממדינת מיין (ארה"ב) בזכות של סרדינים. היא זכתה בכבוד בשל היותה אורזת הסרדינים הזריזה ביותר במדינה, היא מספיקה לצופף דגים טעימים אלה במהירות של 85 פחיות בעשר דקות.

בשנת שעברה היה השיא 90 קופסאות. אולם השנה היה על האורזות לקצוץ לא רק את ראשי הדגים, אלא גם את זנבותיהם. בפורטוגאל, הארץ הקלאסית של הסרדינים, נעשית מלאכה זו בעזרת צפורן האגודל של יד שמאל, אותה מגדלות אורזות־הסרדינים באופן מיוחד לשימוש זה. באמריקה יש לכך כמובן אמצעים מודרניים יותר.

חנות שמאלנית

הלצה ישנה מספרת על ויכוח בין היטלר ו־גבלס בשאלה האם יתכן מסחר ללא בעלי־חנויות יהודים. כדי להוכיח את הכרחיותם של היהודים, הביא גבלס לבסוף את ה„פירר" לחנות לכלי בית של ארי טהור וביקש ספלים לאנשים איטרי יד ימינם. בעל החנות אמר שהוא מצטער, אבל כל הספלים שבמלאי שלו, ידיתם קבועה בצד ימין. הם יצאו ונכנסו לחנותו של מר כהן. גבלס חזר על בקשתו, ומר כהן הביא מגש עם ספלים, סובב אותו לצד השני ואמר: „כן, בדיוק קיבלתי משלוח כזה. זה כמובן יעלה מעט יותר ביוקר, כי אין הרבה ביקוש לספלים שמאליים."

כשיצאו אמר גבלס: „אתה רואה?" „מה יש", ענה היטלר, „אולי הוא באמת קיבל משלוח כזה."

האמת היא שיש צרות לאנשים „שמאלניים", ויש מכשירים המקפחים אותם. כדי להתגבר על הפליה זו נפתחה בניו־יורק חנות מיוחדת, „היד השמאלית", ובה כל הדרוש לאיטרים.

ההיסטוריה מלמדת שאיטרות נפוצה למדי. בין המפורסמים שבין „השמאלנים" — נפוליון, גרטה גרבו וצ'רלי צ'פלין. כיום חיים בארה"ב יו־תר מ־20 מיליון איטרים, לקוחות פוטנציאליים של חנותה של ג'ואן גיטלסון. תכנון המכשירים נתון בידי המהנדס פטר ניימן, אף הוא עצמו איטר יד ימינו.

מה שמוקלט זה בטוח

חנות לרשמקול במילאנו פרסמה מודעה המציעה לנשים לרכוש מכשירי הקלטה על מנת ל„הנציח" על הסרט המגנטי את ההבטחות שניתנו להן על ידי בעלים או מאהבים בחדר המיטות. בדרך זו תהיה בידן תוכחה מאוחר יו־תר, כשהגבר ינסה להתכחש למה שנאמר בעת־אהבים...

באורגון (ארה"ב) חויב נהג שנמצא פעמיים אשם בנהיגה בשעת שיכרות להחליף את עו־חית זיהוי של רכבו ללוחית בצבע אדום, לשם אזהרה.

מלחמת הכפתורים

בפאריז פתחה חופרת חנות מיוחדת לכפתורים. שלט בחלון הראווה אומר: „אם נקרע לך הכפתור היכנס אלינו, ונחזור לך אותו!"

העסקים פורחים, ומספרים שיש גברים שקורעים לעצמם כפתור מן הלבוש כדי לזכות בתשומת הלב של בעלת החנות החמודה...

מים קרים למצב רוח טוב

חברי פרשת בעלי־החנויות ברובע קאוזה שבטוקיו נחושים לשמור על המוראל בימי החורף הקרים עליהם

אמצעי מיוחד במינו — מקלחת ציבורית בכל בוקר לפני פתיחת החנויות שוטפים את עצמם החנוונים בדליי מים קרים, וכל אי־נעימות שעלול לקרות בלקוח נוקשה או נודניק לגרום להם במשך היום תהיה כאין וכאפס לעומת המקלחת הקרה, המוכרת, המרעשה, הפרושית.

הותם

המערכת והמנהלה: בית „על המשמר", רח' בן־אביגדור 4, תל־אביב. המען למכתבים, תגובות והערות: שירות „שק נעול", תל־אביב. עורך ראשון: בצלאל לב ז"ל.

העורך: ישראל זמיר; עורך גראפי: טובה אוסובסקי; צלמת: ריבה סגל; מזכירה: נורית לפנר. חברי המערכת: י. אופן, צ. ברישלום, מ. גילת, ג. מנור, ה. מרום, י. סוכול, מ. סטווית, ג. קאנץ, ג. קוגן, ת. רז, ח. שור.

השבוע — איך היה?

הנרי דו־דל

קאחיר „מחוזרת" השבוע על־ידי שני אבירי דיפלומאטיה, המתחרים על חסדיה. יתרון ברור לבעל המאה והדעת — הנרי דודל — בעוד גוספודין אנדריי נאלץ להעמיד פנים אדיבות בגלל עיסקותיו החיוניות עם ירובו דווקא. אלא שמוקד תשומת־הלב הוא השבוע בדמשק — לקראת ראשיתה של תזוזה בכיוון הנכון, בין רמת השיחות לרמת הגולן.

מגבית במצרים

לאחר שרוב ארצות־תבל נסרקו ו„נסחטו" כבר על־ידי פעילי המגבית, היה זה טבעי שינסו מזלם על קרקע־בתולה, שעדיין לא גבו שם אגורה שחוקה. אמרו ועשו — וחצו את הקווים לאיסמעיליה. קצרו כמה חיוכים וקצת כיבוד קל, בתוספת ברכות־שלום ודברי־הסברה מצריים — ותזרו כלעומת שבאו.

מסתבר שהכבישים באיזור צרים מדי, ולאוטובוס־תיירים קשה להסתובב. אין דבר, לאחר חתימת הסכם־שלום יבנו אוטוסטראדות — ואולי המגבית תעזור במימון...

השווים־יותר

בימי חירום, כבימים רגילים, הכול שווים — אך יש השווים יותר. יש שמבטלים להם סובסידיות ומעלים לחם מחירי מיצרכים חיוניים, שווים לכול, ויש שמעניקים להם הלוואות בריבית מגוחכת כמתנת ממשלת ישראל — כדי לחרבות ריווחי־מלחמה בקרב 1000—2000 השווים יותר. יש המשלמים מלווה־מלחמה במזומן, כי בלאו־הכי אין המזומנים שופעים בכיסם, ויש הזוכים לתשלום בשיעורים ובאשראי ותמורת הבטחה לוותר לחם על הצהרות־הון במשך שנים — אלה היחלומנים השווים־יותר.

לא כל מה שנוצץ שווה זהב. יש גם יהלומים. ולא כל מה שיהלומים הוא נוצץ — יש כנראה גם עכורים מאוד. צריך רק לדעת לדוג בהם.

מטבח גולדה

גולדה מבשלת ממשלה, ובשבוע הבא תהיה התצגה בכנסת. עד אז לא נתנבא עוד. יהיה מה שיהיה — או אולי מה שהיה? אם כך אם כך, מה שיהיה לא יהיה לאורך ימים. עוד יוטרד עמך ישראל אל תיבות הקלפי — אם לא מחר אז מחרתיים, אם לא השנה אז בעוד שנתיים.

קוראים כותבים • קוראים כותבים

השואה והמאבק לעתיד טוב יותר

(בשולי הוויכוח עם יהודה באואר)

פרופ' ב. כושקט, פאריס

עקבתי בעניין רב אחר הוויכוח מעל דפי „הותם". עמדתו של יהודה באואר משתלבת במגמה של היסטוריונים אחרים המבשרים „אחרית־הימים" והמתעלמים ממכאובי לידת עתיד טוב יותר לאנושות, ואת הטראגדיות של עמנו תופסים כחוק בל־יעבור וחלק מקיום בלתי ניתן למניעה — מבטאת לא רק גישה פסימית, בלתי חינוכית, אלא שרווקא היא מתאמת.

בתולדות עם־ישראל היו תקופות של גאות חברתית, תרבותית ואף מדינית, שביניתן לבין שואות אין ולא כלום. תקופות אלה הצטיינו בשיתוף־פעולה עם עמים אחרים, לעתים בתנאי אחוות מצידם והבנה לקיומו הייחודי של העם היהודי. אינני היסטוריון ולא כאן המקום להרבות בדוגמאות, הידועות הרבה יותר טוב ליהודה באואר מאשר לי.

רציתי רק להוסיף שאין זה נכון שהשמדת־עם, בימי התקופה ההיטלראית, היה בה מצוו־הגורל בלתי ניתן למניעה. קודם־כל לא נתכוונה התנועה ההיטלראית להשמיד את היהודים מיד. מאלפת מבחינה זו שיחתו של שר־ההסברה ג. גבלס — ימח־שמו־וזכרו — עם נציג חבר־הלאומים בדאנציג, בה הדגיש שהמדובר בפעולה להשיג רכוש ולספק תביעות ההמונים המסורמרים בימי בחירות, לפי שיטות ימי־הביניים (ראה „שליחותי בדאנציג" לבורקהארדט). רק בהמשך הזמן כפר היטלר וחלק מצמרתו תוך שחרור אינסטניקטים ממש פאתולוגיים את „הפתרון הסופי" על הרייך השלישי. וגם אז — פתרון זה ניתן היה להפעילו גם בשל רקעו הכלכלי־חברתי, בראש ובראשונה בשל עניינם של המונופולים בכוח אדם חינם ו„החלפת" העבדים הנופלים והעשרתם בשל „אי־כדאיותם" לעבודה, ובשל קיום „רזרבות". על דמותו של היטלר כביטוי לתקופת המשבר של ימיו, ניתן ללמוד יפה מספרו החדש של י. פסט. גם אם נשווה את המיליונים שהוזרמו על־ידי בעלות־הברית, כדי לסייע לשבויי המלחמה שלהם בגרמניה עם הפרוטות שניתנו להקלת המצב במחנות — ניווכח שניתן היה לעשות הרבה כדי להגביל לפחות את ממדי השואה, והדבר לא נעשה בגלל נימוקים שונים, שהיו להם גם שותפים יהודים נכבדים.

צודקת דבורה שכטר שיהודה באואר אונס עובדות לשם התאמתן לתיזה מוגדרת, שלפי עניות דעתי, מוטעית ופסולה. למרות כל הקשיים, למרות כל הקורבנות, למרות הדם והסבל — והאנושות הולכת, תוך סכנות, קדימה ולקראת עתיד טוב יותר. גם מצב העם היהודי — במיוחד כיום, עם הקמת המדינה — לא ניתן אף להשוותו עם תנאי קיומו בתקופת השואה. השואה היא מכשיר לא לתורות שחורות אלא למאבק על עתיד טוב יותר לזכרם הקדוש של הקורבנות. יש לעשות הכל, כדי להשתמש כראוי במכשיר זה למניעת חזרה על גורלם ולו לגבי החלק הקטן ביותר של עם ישראל, באשר הוא.

מודיעין ונפט

הידיעה ששני מדענים ישראליים גילו שיטה לחזות מראש רעידות אדמה עשויות לחיות לה השלכות מרחיקות־לכת — אם יעבירו את השניים מן המעבדה האוניברסיטאית שלהם לשירות במודיעין...

תגליתם של המדענים מבוססת על בדיקת בארות־נפט ועל זרימת חנוזל השחור ותנודותיו באדמה. עכשיו דרושה רק תגלית לחיזוי מקומות בהם ניתן למצוא נפט. מצויידים במודיעין חוזה ובנפט זורם — מי יוכל לנו!

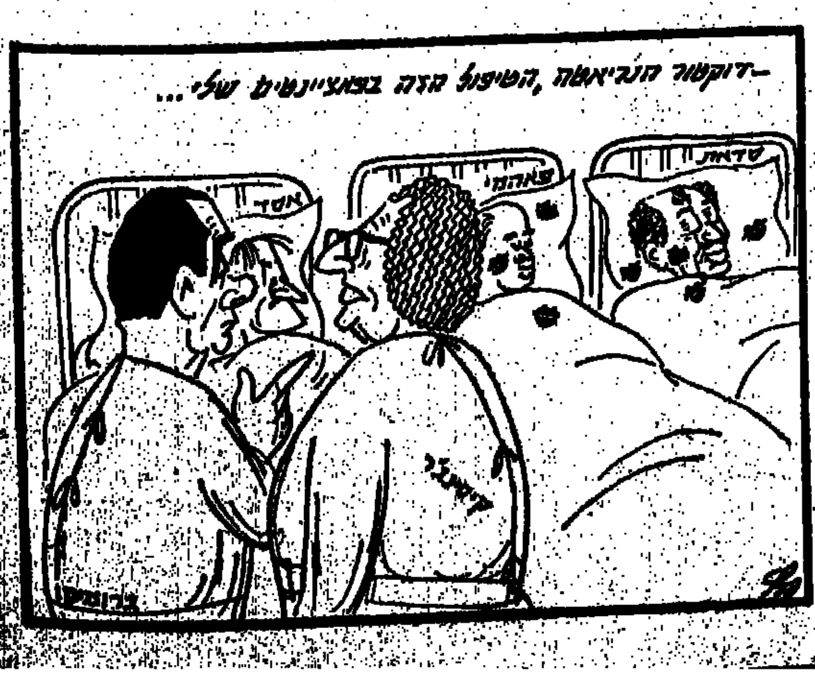

מתוך שולחן „העבודה" של המערכת

הפנקס פתוח והיד רושמת

● הליכוד יעשה הכל להפלת ממשלת מיעוט ● הבעיות הפוליטיות הבינלאומיות מחייבות ממשלה לאלתר ● פילוג ב„עבודה" עלול לסכן יותר מאשר את שלימותה של המפלגה

ברגע זה איש אינו יודע היכן אנו עומדים. חבר הכנסת מהליכוד, יורם אר־ידור, כתב ב„ידיעות אחרונות" מאמר מלא לעג וארס ומנה את מספר הניסים שצריכים לקרות כדי שממשלת 58 תוכל להחזיק מעמד. והאמת היא שהדבר נכון. איננו יודעים בביטחה אם חברי רפ"י יתמכו או לא, ואם כן — כמה זמן. איננו יודעים מה יהיה עם ליובה אליאב ובן אהרון. מה שכן ידוע הוא שאם תקום ממשלת 58 — אנשי הליכוד יעשו הכל כדי להפילה. הם יגישו הצעות אי־אימון בכל עניין ועניין אפילו מספר פעמים בשבוע.

באיזה נושאים יכולים להפיל את הממשלה?

כמעט בכל נושא. שיחות ההפרדה עם סוריה; עניין השבויים; תקציב המדינה וכל תקנה זו או אחרת.

בזמנו הצעתו להקים ממשלת 61 — האם לא חששנו מפני סכנת הפלתה?

נכון. כשאמרנו 61 טענו שזה איננו טוב אך יש לעשות זאת מחוסר ברירה ומתוך אמונה שתימצא הדרך להצטרפות המפד"ל. מה שלא היה ברור אז הוא כיצד תתנהג רפ"י. גם כרגע העניין אינו מחוור די צורכו. לפני כמה שבועות לא חיינו בצל איום כזה, שרפ"י לא תתמוך בממשלה. אגב, בעניין המפד"ל זה עדיין איננו סוף פסוק. כפי שידוע מתנהל עימם משא ומתן ועומדת על הפרק נוסחה חדשה שעשויה ליישר בשלב הקרוב את ההדורים, ונקווה שנוסחה זו אומנם תתקבל על דעת הכל.

במהלך המשא־ומתן הקואליציוני היו כנראה הרבה שגיאות. הן התבססו על הנחות מוטעות, הנחת ראשונה — המפד"ל יתגמשו בעניין מיהו יהודי. חשבנו שאם נלך לקראתם באותן מהותי העניין יתקבל על דעת הכל. אך התברר שאפילו ראש הממשלה לא היתה מוכנה לבלוע את תביעתם, ולא במקרה. אנו זקוקים ליהדות ארצות־הברית, היום אולי יותר מאי־פעם. כשהתברר לראש הממשלה שהליכה לקראת המפד"ל בסוגיית מיהו יהודי עלולה להביא לפילוג ביהדות ארצות־הברית, הקשיחה זו את עמדתה, שאינה שונה מעמדת מפ"ם.

מה בנוגע לדיין?

המערך קיבל 51 מנדטים בבחירות. אפשר להקים ממשלה עם מספר מנדטים כזה, אך צריך להחליט מה יותר ומה פחות חשוב: גם זיגבה, גם אי־ויתור בעניין מיהו יהודי, גם שר־בטחון אחר — כל זה פשוט אינו הולך. הדבר התברר ביתר־שאת עכשיו. אבל זה היה ברור גם לפני חודש, כשהמועצה של הקיבוץ הארצי קיבל החלטתו לגבי דיין, שהיתה מוטעית. יתרה מזו — אנחנו שרויים עדיין במצב של הלם מבחינה לאומית, כשהבעיות העומדות לפנינו הן קשות ומסובכות יותר משהיו אי פעם בתולדות המדינה. בשעה קשה וחמורה זו אנו צריכים להגיע למכסימום ליכוד כדי שנוכל לנווט בהצלחה את המדינה הזאת ולהיערך כראוי לכל מה שצפוי לנו. מי שחושב שהסכם הפרדת הכוחות עם מצרים הוא סוף פסוק — טועה טעות מרה. הם לא יתנו לנו מנוח ואף לא האמריקנים. נצטרך להמשיך, ובקצב מהיר של שיחות, כדי להגיע להסדר. וזו העיקר הגדול, המהותי והחיוני ביותר כיום.

ישנו עיקר נוסף — איך למנוע עליה של ממשלת ליכוד, כדי להמחיש את הדברים ביתר בהירות, המדובר בממשלה שבראשה יעמדו מנחם בגין ואריק שרון.

אלה הם שני הדברים המרכזיים בחיינו ולא נטען שכל השאר אינו חשוב, אבל הוא פחות חשוב. כל עניין אחר צריך להיות כפוף לשני הדברים המרכזיים האלה.

אבל רפ"י הלוא יושבת על הגדר —

נכון. חלק ממצביעי רפ"י הצביעו הפעם בעד הליכוד. מספר המצביעים במושבים למען הליכוד, חוסף פחות או יותר את מספר המצביעים באותם המושבים למען רפ"י בבחירות הקודמות. עם זאת אנו חייבים לשאול שוב את עצמנו — מה בעצם רוצים? האם לדחוף את אותם אנשי רפ"י שנשארו בתנועת העבודה אל זרועות הליכוד? מבחינה רגשית זה מסובך לעכל את המצב שנוצר, אך ביסודו של דבר, זו קודם כל שאלה פוליטית שאיננו יכולים להימלט ממנה. יש לקוות שבסופו של דבר תתגבש בתנועת העבודה הנהגה רוחנית־אינטלקטואלית־חברתית שתצליח לנווט באומץ את ספינתנו המיטלטלת ברוחות סוערות. ואת יש לומר כדי לא לשקוע במרה שחורה. המצב כיום הינו חמור ביותר. אנו עדיין לפני פירסום מסקנות ועדת אגרנט ולפני השלב הבא של שיחות ז'נבה. צפויות עוד טלטלות רבות וקשות ביותר ואין הרבה זמן, והשאלה היא אם בזמן הקצר שברשותנו נצליח להיערך כראוי.

האם סכנת פילוג מרחפת על מפלגת העבודה?

סכנה כזו אכנס־קיימת. אפשר להציע למפלגה האחות עצה ידידותית. הם אריכים לעשות הכל כדי למנוע את הסכנה הזאת. כשבן־גוריון פילג את מפא"י ההיסטורית, היה לו הבטחון, שהוכח לאחר מכן, שהוא יצליח למשוך אחריו את הרוב המכריע של חברי מפלגתו. אם יש כיום חברים במפלגת העבודה שבסתר ליבם מושכים לפילוג — מוטב שישאלו עצמם מספר שאלות, שנרמזו כאן.

ככלות הכל, לטוב או לרע, אי אפשר להתייחס למפלגת העבודה כאל עוד מפלגה במדינה. זו המפלגה הגדולה ביותר וכל התערערות בה עלולה לסכן הרבה יותר מאשר את השלימות המפלגתית בלבד.

יש סיכוי, אולי, שלא תהיה ממשלת מיעוט. אם אפשר יהיה להגיע לפשרה שתדחה את בעיית מיהו יהודי לשנה או שנתיים. ומאידך גיסא, לא יהיה זה מצער אם זבולון האמר ויהודה בן־מאיר, המייצגים רק 20% במפלגתם, ימצאו עצמם מחוץ לשורות המפד"ל. נראה מעבר לכל ספק שמקומם הטבעי הוא בליכוד. יתכן שתהיה ממשלת רוב שתעמוד בפני בעיות רגילות. אך אם תהיה ממשלת מיעוט — הבעיות תהיינה מסובכות יותר.

אך ככל שהדברים נוגעים להסדרי שלום, ממשלה זו תזכה בכנסת לאותה תמיכה כפי שזכתה בהצבעה בעניין הסכם הפרדת כוחות עם מצרים כשרק חברי הכנסת מהליכוד הצביעו נגדה. אם נעבור את השלב הזה — דיינו. אם נצטרך ללכת לבחירות לאחר מכן, הן תיערכנה באווירה נוחה יותר מבחינת הממשלה. אך ייתכן מאוד שממשלה כזו תוכל אפילו לגמור קדנציה שלמה. ישנם פרלמנטים בעולם עם ממשלות מיעוט. יש לקוות שרשימות קטנות לא תגענה למסקנה הקאטאסטרופאלית שנקטו רוטשטיין בגרמניה, שרגלו בקו שכבל שרע יותר — כן יש סיכוי שיהיה טוב יותר. צריך להקים ממשלה שתתחיל לעבוד, וזה העיקר.

תפקיד הרמטכ"ל

משמעות הפוליטיזציה בצה"ל

נגע הפוליטיזציה פשה בצה"ל, אומר אריק שרון. הוא החל להתפשט ברגע שמונה חיים בר־לב לרמטכ"ל, והגיע לשיא בימי דוד אלעזר. המינויים הם „כיתתיים", מסלקים מפקדים מוכשרים. הנה, לו היה מקבל מינוי לרמטכ"ל היה אריק שרון מוכן לשרת בצה"ל עוד מספר שנים, אך כבר בקיץ 1973 הבהיר לו שר־הבטחון כי בגלל דעותיו הפוליטיות אין סיכוי שהממשלה תאשר את מינויו אי־פעם.

ישנן מילים שהשמעתן בלבד מעוררת אצל השומע תגובה שלילית. כשאתה אומר כי יש „פוליטיזציה בצה"ל", מעורר המשפט רפלקס־מותנה שלילי, עוד בטרם נתנו דעתנו למשמעותו. יש עוד מילים כאלה: „רפורמיסט", „קונפורמיסט", „דפיטיסט". משעה שנדבקה אחת המילים הללו לאדם או למוסד, מיד ברור שהוא שלילי, ואתה פטור מלהוכיח את דברי הביקורת שלך. כך גם המילה „פוליטיזציה". בחסותה אפשר להשמיע כל טענה, לעניין ושלא לעניין. הבה ניתן דעתנו לטענותיו של אריק שרון, אחת לאחת.

הרמטכ"ל והפוליטיקה

בחינה שטחית ביותר תוכיח, כי כל שמדובר במינויים שמתחת לדרגת ה־רמטכ"ל אין לטענותיו של אריק שרון על מה לסמוך. הוא עצמו מונה כמפקד מחלקת־ההדרכה במטכ"ל וכאלוף פיקוד־הדרום בימי כהונתו של חיים בר־לב. אלוף (מיל.) שלמה להט מ„הליכוד", קיבל בתקופת בר־לב את דרגת האלוף ומונה למפקד הכוחות המשוריינים בסיני ואח"כ לראש אכ"א. עזר וייצמן היה ראש אג"ם בתקופתו של בר־לב, ואפשר להביא דוגמאות נוספות. מכאן, שהטענה נכונה רק לגבי השיקולים במינוי הרמטכ"ל, וכפי שהתבהרתי במאמר הקודם, אין זה אלא סביר שהרשות המאורגנית, הנושאת באחריות למדיניות, תרצה לבחור ברמטכ"ל שהיא מאמינה כי יבצע את מדיניותה בצורה הטובה ביותר, אם מתוך תמימות־דעים עם הקו המדיני, ואם מתוך תחושת־משמעת המביאה לידי נכונות לבצע את החלטות הדרג המדיני, תהיינה אשר תהיינה. שיקולים אלה לא הופיעו בממשלת רק עם מינוי בר־לב לרמטכ"ל. מאז קום ה־מדינה היינו עדים לכך כי הדרג הפוליטי טיפח אותו פיקוד־עליון שהוכיח את עצמו מבחינה צבאית, אך היה מוכן גם להזדהות עם ההכרעות הפוליטיות של הדרג המדיני.

בתקופת כהונתו הארוכה של בן־גוריון כ־ראש־ממשלה ושר־בטחון, הוא קבע לעצמו את הרמטכ"לים, ולכל היותר, היטה אוזן ל־עצת הרמטכ"ל. ב"ג יצר תהליך קבלת החל־טות צנטרליסטי, המצומצם לקבוצה קטנה של אזרחים ואנשי־צבא, שנבחרו על־ידי ראש־הממשלה, ומכאן נבעה התעניינותו בהשקפות הפוליטיות של הרמטכ"ל. מצד שני, האמין בן־גוריון אמונה עיוורת בכושרו של צבא סדיר במתכונת הבריטית, וגילה יחס חשדני כלפי מפקדים יוצאי „ההגנה" ו„הפלמ"ח". שני שיקולים אלה השפיעו בתקופת בן־גוריון על מינוי הרמטכ"לים והמינויים לתפקידים הבכירים בצבא.

מספר יגאל ידין, הרמטכ"ל השני של צה"ל: „לדוד בן־גוריון היתה אמונה עיוורת בכושרו של צבא סדיר זר. מכאן אמונו ביוצאי הצבא הבריטי, ויחסו החשדני להגנה ולמפקדיה. אני הייתי יצירת ההגנה, חשבתי שהיא הכוח ה־יחיד המסוגל לשאת בנטל המלחמה, והאמנתי שתעשה זאת בהצלחה.

הוא היה איש מפלגה, מנהיג פוליטי. אני הייתי בלתי־מפלגתי. כשמיניתי מפקד לא התעניינתי בזהותו המפלגתית. אצל בן־גוריון היה גם — כך נראה לי — שיקול מפלגתי כשדובר במינוי מפקדים בכירים ביותר. זה מובן, וזה אפילו מוצדק, אבל, אותי עניינה רק הרמה המקצועית של המפקדים והכושר שלהם לבצע את המשימה. מרכיבים אלה היו מקור להתנגשויות חריפות בינינו".

(דבר־השבוע, 17.3.72)

התעניינותו של ב"ג בזיקתם הפוליטית של המפקדים ומידת הזדהותם עם הקו הפולי־טי שלו היתה אחת הסיבות שכוכבו של משה דיין דרך במהירות אחרי מלחמת־השחרור. דיין — אשר מתיאורו של שבתי טבת מתברר שהיה מג"ד בינוני ומח"ט לא מזהיר בירושלים, — עולה במהירות מסחררת בסולם הפיקוד: הוא מונה לאלוף פיקוד הדרום ב־1949, לאלוף פיקוד־הצפון ב־1951, לראש אג"ם ב־1952, ולרמטכ"ל ב־1953.

אילו היה צה"ל מקדם את מפקדיו רק על יסוד ההישגים שהשיגו במלחמת־השחרור, ייתכן כי יגאל אלון, שהיה המפקד הקרבי המבולט ביותר ב־1948, היה מתמנה כרמטכ"ל, ומפקדים מוכשרים כשמעון אבידן ויצחק רבין היו מתמנים לראשי אג"ם, יוספל'ה טבנקין או משה כרמל לאלופי פיקודים. אבל, כל המפקדים המוכשרים הללו נידחו הצידה משום שהיו חברי מפ"ם.

אותם מפקדי הפלמ"ח שנשארו בצה"ל (יצחק רבין, חיים בר־לב, דוד אלעזר) לא חיו חיים קלים. בראיון ב„מעריב" (31.12.71) גוזר חיים בר־לב, כי עוד לפני 13 שנה היה מצב כזה בצבא ש„אנשים מוכשרים לא יכלו להתפתח במסלולי ההתקדמות הראויים להם, בגלל השקפות פוליטיות". ואלוף (מיל.) מתתיהו פלד גם הוא זוכר („מעריב", 10.3.72) כי בתקופת בן־גוריון היתה „פוליטיזציה אינטנסיבית מאד של הצבא, שעמדה בדרכם של קצינים מוכשרים" וכי „באותה תקופה קצינים מוכשרים אולצו לעזוב את צה"ל, וקצינים אחרים, מוכשרים אף הם, קודמו ב־מהירות רבה בשל נאמנותם למפא"י".

שיקול מפלגתי ושיקול פוליטי

דרכו של יצחק רבין יכולה לשמש כהדגמה. מרדכי מקלף בהיותו רמטכ"ל, רצה את יצחק רבין כסגנו, כדי שבבוא העת יהיה לרמטכ"ל. בן־גוריון דחה את ההצעה, ולפי ספרו של שבתי טבת („משה דיין", ע. 370) אף אמר למקלף כי „כל עוד הוא שר־הבטחון, רבין לא יהיה רמטכ"ל". לאחר ש־מועמדותו נפסלה, הסכים מקלף לקבל לתפקיד את המועמד של בן־גוריון — משה דיין. כמו מקלף, כך גם לסקוב המליץ על מינוי יצחק רבין כרמטכ"ל, אך בן־גוריון לא אבה לשמוע על כך ומינה את צבי צור.

אבל, ליצחק רבין היו סבלנות ואורך־רוח. הוא היה ראש אג"ם וסגן לשני רמטכ"לים (צבי צור ולסקוב) ובשנת 1963, כאשר פרש בן־גוריון מראשות־הממשלה ובטלה השפעתו על משרד הבטחון, מונה יצחק רבין לרמטכ"ל על־ידי לוי אשכול.

שיקול פוליטי אינו זהה בהכרח עם שיקול מפלגתי. בכל שנות קיומה של מדינת־ישראל היה השלטון בידי מפא"י, ואף־על־פי־כן התנהלו בה ויכוחים ומאבקים על בחירת ה־רמטכ"לים, כשם שחצו את המפלגה ויכוחים חריפים בשאלות חוץ ובטחון. למעשה, ידוע מקרה אחד בלבד, שניתן לראות בו „דחיית" של מועמד לרמטכ"ל מטעמים מפלגתיים. מספ־רים (ש. נקדימון, „ידיעות־אחרונות", 9.12.69) כי זמן קצר לאחר מלחמת ששת־הימים, העלה ראש עיריית חיפה, אבא חושי ז"ל, בפני לוי אשכול את ההצעה למנות את עזר וייצמן לרמטכ"ל. לפי המסופר השיב אשכול לנציגי חיפה שדיברו איתו בעניין זה כך: „מדוע זה מוכרח עזר להיות הרמטכ"ל הבא? בר־לב אינו טוב? נכון שעזר הקים את חיל־האוויר, כל הכבוד! אבל, הוא בדעותיו יותר קרוב לגח"ל. מדוע אתם לוחצים בשביל עזר?"

אבל, דווקא מקרה זה מוכיח כי שיקולי הדחיה של לוי אשכול לא היו „מפלגתיים", שהרי התומכים במינוי עזר כרמטכ"ל היו אף הם חברי מפא"י! אבא חושי, המפא"יניק ה־מסור, היה מוכן למסור את תפקיד הרמטכ"ל לאיש שאינו חבר מפלגה, כי דעותיו הפוליטיות לגבי הבעיות הבוערות של שלום ומלחמה, דרך התגובה לטירור הערבי, היו קרובות לליבו של ראש־עיריית חיפה יותר מדעות כמה מפקדים בצבא שהיו חברי מפלגתו, ו־הדעות עניינו אותו יותר מאשר השייכות ה־מפלגתית של המועמד.

אף שרובם של הרמטכ"לים שפרשו מצה"ל הפכו לחברי מפלגת השלטון, אין זה מקרה, לדעתי, כי מתוך חמשת הרמטכ"לים שמונו בתקופת בן־גוריון, שלושה (צבי צור, משה דיין ויעקב דורי) הופיעו לאחר שחרורם כי אנשי רפ"י וכמועמדים מטעמה לכנסת ולתפקידים ציבוריים, ואילו שני הרמטכ"לים ש־התמנו ושוחררו לאחר פרישתו של בן־גוריון הופיעו לאחר שיחרורם כתומכי הצמרת ה־וותיקה במפלגת־העבודה.

כדוגמה לשיקול פוליטי (ולא מפלגתי) מובהק במינוי הרמטכ"ל, אפשר להביא את הנסיבות והאופן בו מונה משה דיין לרמטכ"ל בשנת 1953.

בשנים 1950—1953 התנהל בצמרת מפא"י ויכוח נוקב בין שתי תפיסות, שהאחת מהן יוצגה על־ידי בן־גוריון והשניה על־ידי משה שרת. הראשון דגל בדיפלומטיה על־בסיס הפגנת־כוח, במדיניות של פעולות־תגמול מחריפות והולכות, ובאוריינטציה על צרפת. השני תמך במדיניות של דיפלומטיה סובלנית, חיפש דרך לפשרה עם העולם הערבי, בעיקר עם מצרים, ואוריינטציה על ארה"ב. הוויכוח בשאלות אלה בשנות המדינה הראשונות, עם הכשלונות בפעולות־התגמול בשנים 1950 — 1952, הביאו להליכתו של בן־גוריון לשדה־בוקר, משום שלא רצה להתפשר עם הקו ה־מדיני של משה שרת. בן־גוריון התפטר ב־נובמבר 1953, וב־7 בדצמבר יצא לשדה־בוקר. יום אחד בלבד לפני הסתלקותו, מינה את שמעון פרס כמנכ"ל משרד־הבטחון, ואת משה דיין כרמטכ"ל. בכך הקיף את שר־הבטחון שבא אחריו בחומה של נאמניו, בעי־קר במשה דיין, שנחשב לרמטכ"ל הפוליטי ביותר של צה"ל.

מתחרה רציני לדיין

כיוון שהוויכוח סביב שאלות מדי־ניות החוץ והבטחון היה „קשור קשר הדוק" במבנה צה"ל, באופי ובמקורות ההצטיידות שלו, בדרך התארגנותו לקראת הבאות, מובן כי השאלה מי יהיה הרמטכ"ל היתה חשובה ביותר. כפי שכבר הזכרנו, המליץ מקלף על מינוי יצחק רבין כיורשו, אך בן־גוריון פסל את ההצעה. לעומת זאת — לפי תיאורו של שבתי טבת, (שם, ע. 403) — יצא ראש־הממשלה, משה שרת, מגדרו כאשר נודעה לו כוונת בן־גוריון למנות את משה דיין כ־רמטכ"ל בטרם יפרוש, והוא אף העביר לו את התנגדותו בכתב. גם פנחס לבון לא תמך במינוי דיין, והעדיף על פניו איש־צבא ללא יומרות מדיניות, אולם כאיש חדש במערכת הבטחון, ומול רצונו התקיף של בן־גוריון, לא היה בכוחו לבטל את המינוי.

אכן, המאורעות שבאו לאחר־מכן הוכיחו כי יריבות בין ראש־הממשלה ובין הרמטכ"ל ושר־הבטחון מביאה לסיבוכים בעלי־משמעות בין־לאומית ופנימית מפליגה, בעיקר בישר־אל, כאשר בהיעדר חוקה כתובה נשארת חלו־קת־הסמכויות בין הזרוע הפוליטית לזרוע הצבאית בלתי־מוגדרת במידה רבה.

ערב מלחמת־ששת־הימים הופרד תיק ה־בטחון מתיק ראשות־הממשלה בפעם השניה בתולדות המדינה. ב־1 ביוני, כאשר הוברר ללא כל ספק, כי משה דיין יהיה שר־הבטחון, זימן אליו ראש־הממשלה את האלוף חיים בר־לב ומינה אותו לסגן הרמטכ"ל. יהיו הסי־בות למינוי זה, שנעשה באופן בהול בשעות ספורות לפני שמונה דיין כשר־הבטחון, אשר יהיו, הרי על־ידי כך קבע אשכול את המועמד לרמטכ"ל הבא; ומנע מדיין את האפשרות לבחור לו בעתיד רמטכ"ל כרצונו. תקופת כהונתו של חיים בר־לב עמדה בסימן מלחמת ההתשה ותפקידו היה למלא את המשימות האסטרטגיות תוך חסכון מכסימלי בדם ובחומר. סוד גלוי הוא כי הדמויות המרכזיות במדיניות הישראלית נחלקו בדעותיהן הן לגבי אופן ניהולה של מלחמת־ההתשה, והן לגבי הצורך להיאחז בגדות תעלת־סואץ ממש.

לכאן משתלב הוויכוח, אותו חידש אריק שרון בימים אלה, בדבר הצורך בהחזקת קו בר־לב. ההחלטה על החזקת קו בר־לב היתה בראש־וראשונה החלטה מדינית ולא צבאית. מה שעשה חיים בר־לב בהקמת הקו הנקרא על שמו, לא היה אלא נסיון לתת את התשובה הצבאית הטובה ביותר להחלטות של הדרג המדיני. אריק שרון מספר (ידיעות־אחרונות, 25.1.74) כי בשנת 1968 ניטש ויכוח במטכ"ל איזו קונצפציית־הגנה יש לנקוט בסיני, וכי עמדתו ועמדת אלוף ישראל טל היתה שיש לבנות את הגנת סיני על כוחות ניידים בלי נוכחות פיסית בקו־התעלה. זו היתה קונצפ־ציה צבאית שלו נתקבלה, היו לה השלכות מדיניות מרחיקות־לכת, שכן פירושה המעשי הוא נסיגה מקו־התעלה. מבלי להיכנס כרגע לדיון אם החלטותיה של הממשלה היו נבונות, צריך אריק שרון להבין את מגבלות התכנון שהחלטות אלה הטילו על הדרג הצבאי. אם לא הבין זאת, ודאי אינו ראוי להיות רמטכ"ל. ואם הבין — ובכל זאת המשיך לתבוע את ביצוע תוכניתו — על־אחת־כמה־וכמה!! שהרי ידע, כי בכך הוא לוחץ על הממשלה לקבל החלטת מדינית שונה מזו שעליה החליטה!

יתירה מזו, אריק שרון, שהיה מפקד פיקוד הדרום שלושה חודשים לפני המלחמה, טוען בעניין קו בר־לב טענה והיפוכה. מצד אחד הוא טוען כי כל הקונצפציה של הגנת סיני היתה מבוססת על טעות, אך מצד שני (ב־ראיון ל„מעריב", 25.1.74) הוא מסביר ששר־הבטחון חזה את צורת ההתקפה המצרית „ואנחנו, צה"ל, עשינו את כל ההכנות למקרה כזה. היתה לנו תוכנית טובה מאד, מצויינת — איך למנוע הישגים מן המצרים במקרה כזה... היה לנו בטחון מלא שהם לא יצליחו להעביר את המערך הצבאי שלהם ממערב לתעלה מזרחה. יום לפני יום־הכיפורים היו בסיני מס־פיק כוחות סדירים, כדי למנוע הישגי המצ־רים. אבל הכוחות האלה לא היו פרוסים לפי התוכנית, ושום חלק ממנה לא בוצע. שום חלק !".

אם הקונצפציה שהיתה מונחת ביסוד קו־בר־לב, היתה פגומה מעיקרה, הרי שפריסת כוחות בהתאם לתוכנית לא היתה עוזרת, ו־אילו היו הכוחות־הפרוסים־כהלכה מצליחים להדוף את המצרים, הרי שהתפיסה היתה נכונה. מכל מקום, בעניין זה כותב ש. טבת (הארץ, 4.11.73) את הדברים הבאים, שמש־מעותם מפליגה:

„הביקורת על קו־בר־לב לא נתקבלה, לא בעת שבר־לב עצמו היה רמטכ"ל, ולא בעת ש־הוחלף ע"י רב־אלוף דוד אלעזר. גם השיטה להגנת סיני שהוצעה על־ידי בעלי־הביקורת לא נתקבלה. אף־על־פי־כן, היו לביקורת השלכות על קו־בר־לב ומעט מהשיטה האחרת שורבב לשיטה הנהוגה... כך מצאה ההתקפה המצרית את מערכת קו־בר־לב לא כפי שהוזה ותוכנן אותה בר־לב..."

(הדגשות שלי — ב.א.)

*

מי אחראי לכך שלביקורת על קו־בר־לב היו השלכות ושמעט מן השיטה האחרת שורבב לשיטה הנהוגה — בכך תעסוק ועדת אגרנט. ובכל זאת, לטענות של אריק שרון על פוליטיזציית בצה"ל מאז מלחמת־ששת־הימים יש יסוד, אם־כי לא באותם התחומים בהם הוא שם את הדגש. אבל, על כך במאמר הבא.

ועידת לאהור
הדת בצל ירושלים

מאת ראובן מרוז

החלטות הפיסגה הערבית לא גישרו על פני הניגודים
השימוש בדת האיסלם כנשק פוליטי פוגע בערכיה המוסריים

1,200 אורחים מ־37 מדינות הוז־מנו להשתתף בפיסגה המוסלמית בלאהור.

לכאורה נדמה כי יהיה בוועידה זו משום המשך לוועידה שהתכנסה ב־1969 בראבאט, לרגל השריפה ב־מיסגד אל־אקצא, ולוועידת שרי ה־חוץ המוסלמים שהתכנסה בג'דה שבסעודיה ב־1972. אולם אם ציפו מנהיגי מדינות ערב שאכן ועידת־המשך לפניהם — הרי שהיתה זו טעות.

מה הוחלט באותה פיסגה מוסלמית?

א. תנאי ראשון ובל־יעבור לכל הסדר במזרח־התיכון הוא מסירת ירושלים לריבו־נות ערבית.

ב. ישראל חייבת לפנות את כל השטחים הערביים.

ג. הארגון־לשחרור־פלשתין הוא הנצי־גות היחידה של העם הפלשתינאי.

על אף העובדה שמתעוררים במהלכן של ועידות חילוקי־דעות מהותיים בין המדינות המוסלמיות לבין מדינות־ערב, מוכנות האח־רונות ליטול על עצמן את הסיכון. וזאת נו־כח הסיכוי להפגין, בעצם עריכת הכינוס, מעין סולידאריות מוסלמית, המקיפה כב־כול מאות מיליונים של בני אדם המאוחדים בדתם.

כבר בפתיחת התברר כי ועידת לאהור אינה הצלחה למטרות הערבים. את ועידת רא־באט ניצל המלך חוסיין לתאדרת יוקרתו ה־אישית, ואילו נאצר קיוות לתגבר את הזרוע האנטי־ישראלית אליה יצטרפו מיליוני ה־מאמינים באיסלאם. לכן קרא נאצר למלחמת שחרור בפלשתין „מלחמת־טיהור" נוסח „יתן ריין". נאצר קרא לחייליו לאשמיד ו־לאבד את היהודים, והתנמק: „בזכות היות־כם מוסלמים נאמנים, מגיני אללה, מישכנו הדתור". בכך הוסיף נאצר למושג הנאצי גם נופך מוסלמי קנאי במתכונות המאה ה־7. כזכור נסתיימה ועידת ראבאט בכשלון בינ־ערבי; סוריה ועיראק החרימו אותה. באותה עת נערך טבח המוני באוכלוסיה של אחמד אבאד שבהודו, עובדה שהביאה, בסופו של דבר, לגירושה של הודו מהוועידה. אך עיקר כשלונה היה בתחום המדיני, וזאת משום שדחתה כל נסיון מצד הערבים לכפות על המדינות המוסלמיות שאינן ערביות החלטה בדבר ניתוק הקשרים הדיפלומאטיים עם ישראל. הוועידה הגיעה אז להחלטה מוסכמת: לקרוא למעצמות ש„יגבירו מאמציהן להבטיח נסיגת ישראל מהשטחים הערביים המכבושים". קריאתו של המלך פייצל ל„ג'יהאד", לשחרור קודשי־הדת בפלשתין, נשארה ללא מענה.

בוועידת שרי החוץ המוסלמים בג'דה כבר למד המלך פייצל מכשלון ועידת ראבאט. הוא העלה רק נושאים שאינם שנויים במחלוקת, כמו: א) כינון בנק איסלאמי בינלאו־מי ב) בעיית פלסטין, ג) בנגלה־דש.

אך גם כאן, על אף זהירותו המדינית של פייצל, נתגלעו חילוקי דעות בין המדינות הערביות, שעמדו בתוקף על החזרת כל ה־אדמות הכבושות, לבין אלו שאינן ערביות, ואשר הסתפקו בתמיכתן בתכנית רוג'רס. אשר להכרה בהקמתה של בנגלה־דש, טענו מאלזיה ואינדונזיה כי יש להכיר בה כב־עובדה קיימת, בעוד ששרי החוץ של מדינות ערב סברו כי יש לגלות נוקשות שעלתה על זו של פקיסטאן, שהיתה נכונה בתנאים מסויימים להתפשר עם קיומו העצמאי של מחוזה המזרחי לשעבר. התגבשותה הסולידא־רית כביכול של מדינות ערב עם פקיסטאן שוב הוכיחה עד כמה אטומות הן לרחשי הלב ולמאוויים של עמי המזרח הרחוק, ועד כמה אינן מסוגלות להתעלות מעל האינט־רסים הצרים שלהן.

דינאמיקה כל איסלאמית

נדמה כי ועידת לאהור שנתכנסה בפקיסטאן, שנבחרה אולי מתוך הכרה בתרומתה הגדולה של ארץ זו לאיסלאם, ואולי מתוך רצון לתת לה גיבוי מדיני, וב־עקיפין סטירת־לחי להודו — מרבה מחלוקת על פני המאחד: עיראק ואיראן מנהלות קר־בות־גבול וויכוח מילולי חריף במועצת ה־בטחון; בנגלה־דש, בת 80 מיליון המוסל־מים, התנתה את השתתפותה בוועידה בהכ־רה בקיומה. היא הגיעה ממש ברגע האחרון, כשהצליחה סוף סוף לסחוט ממדינות ערב, ובייחוד מפקיסטאן, הכרה דה־יורה בקיומה.

תורכיה, יורשת הח'ליפות העותומאנית, כמעט והתעלמה כליל מההזמנה ושלחה, בעל כורחה, נציגות נמוכת דרג ואף התעלמה מ־תביעת מדינות־ערב לנתק יחסיה עם ישראל. אם נזכור גם את המתיחות השוררת בין פרס, עיראק ופקיסטאן על רקע מרידת הבלוצ'יס־טאנים, ואת המתח המדיני שבין אפגניסטאן לפקיסטאן, שמקורו בתסיסה שבקרב שבטי הפטאנים, ואת המתיחות בין הודו לפקיסטאן על רקע לידתה של בנגלה־דש — נבין את הרקע המדיני שעליו מנסות מדינות ערב לבנות מעין סולידריות מוסלמית. אפשר ב־עצם לשאול: מה בכלל מחפשות המדינות הערביות במזרח־הרחוק?

אם בודקים את מה שבוצע מהחלטותיהן של הוועידות הקודמות מגיעים למסקנה ש־אין ממש במלל הרב שנשמע בכינוס כל־איסלאמי זה. יחד עם זאת, יש בעצם הכינוס משום חשיבות תעמולתית. יש לראות בכנס אמצעי להיווצרותה של דינאמיקה כל־איס־לאמית, וזאת משום שהאיסלאם, על כל זרמיו וגווניו, משמש עד היום גורם ערבי חיובי יחיד לגיבוש התנועה הלאומית הערבית ובסיס אידיאולוגי לפאן־ערביות.

ההתפייסות

יחד עם זאת, החלטות הפיסגה המוסלמית, עם כל הניגודים הפנימיים, מפ־גינות ליכוד רב כלפינו. אחדות זו מתעמקת על ידי מספר עובדות: קדאפי התפייס עם אנואר סאדאת ערב ועידת לאהור ואף עשה מחווה כלפי אויבו משכבר הימים המלך פייסל וטס לבקרו בריאד, בירת סעודיה. פקיסטאן הכירה בבנגלה־דש וירדן לא מחתה כאשר יאסר ערפאת ואירגון המחבלים שלו הוכרו כנציגיו הבלעדיים של העם הפלשתינאי.

אין לייחס חשיבות רבה לעובדה שלאר־גון־לשחרור־פלשתין מעמד מדיני, והנציגים הפלשתינאים מילאו אולי תפקיד כמלט לנד־בכי האיסלאם. אין לדעתי גם משקל רב לת־ביעת הוועידה לסגת מכל השטחים הכבו־שים, הבטחת זכויות הפלשתינאים והחזרת ירושלים לשלטון ערבי — קריאה שהיתה גולת הכותרת של הוועידה.

נאום הפתיחה שנשא ראש ממשלת פקיס־טאן, זולפיקאר עלי בהוטו, היטה מייד את הרגש ואת תשומת־הלב מהשאלה הפלש־תינאית, שהיא שולית לגבי ארצות מרכז ודרום מזרח־אסיה. הבעיה המרכזית שבפניה עומדים מאות מיליוני המוסלמים שבארצות המתפתחות קשורה בשאלת מחירו הגבוה של הנפט והסיוע שמדינות־ערב מסוגלות ומוכנות לתת למדינות תת־מפותחות באפריקה וב־אסיה. נדמה כי ראשי המדינות האסייתיות שמשו מה לערבים והוועידה כמעט הפכה בעל כורחם, לזירת מאבק על כספם.

אולם את המצב הציל קדאפי, שהציע לקבוע ארבעה מחירים שונים לנפט: המחיר הגבוה ביותר ייגבה ממדינות תעשייתיות, שאינן ידידותיות לערבים; המחיר השני ב־גובהו ייגבה מארצות תעשייתיות ידידותיות לערבים; המחיר השלישי ייגבה מארצות תת־מפותחות; ואילו המחיר הנמוך ביותר ייגבה מארצות מוסלמיות נצרכות. לכך הת־נגד הוארי בומדיאן האלג'יראי, שהציע מחיר אחיד לכל. לדעתו המדינות העשירות צריכות לעזור למדינות העניות — הצעה שנתקבלה. איראן כבר הבטיחה מיליארד דולאר בקרן סיוע למדינות שייפגעו מעליית מחיר הנפט.

אין ספק שנשיאה של בנגלה־דש, שייך מוג'יב א־רחמן, ניסה „לגנוב" את ההצגה מהערבים ומכל הנציגים האחרים, הן באי־שיותו הכאריסמאטית והן בצורה בה הציג את הבעיות הכלכליות הכבדות בהן שקועה ארצו. בעיות אלו האפילו על הסאגה הפלש־תינאית. הנחות אלה אומתו, כאשר קטע יו"ר הוועידה ראש ממשלת פקיסטאן, את נאומו של יאסר ערפאת, בטענה שדבריו מבולבלים ובלתי רלבנטיים.

הדת — כאמצעי מדיני

יש המשווים את האמונה באיס־לאם לאמונה בציונות וטוענים שכשם שאין לישראל תקומה ללא התנועה הציונית כן אין לפאן־ערביות קיום ללא דת האיסלאם. מכל מקום, יותר מאשר הערבים מכירים בכך באופן ראציונאלי, הם חשים היטב כי תנוע־תם הלאומית נעדרת ערכים ללא התכנים שהיקנה להן האיסלאם.

על אף תהפוכות הזמן התכנסה הוועידה המוסלמית בלאהור ודנה בהחזרת ירושלים הקדושה לשלטון ערבי. ואם עדיין מוכן קדא־פי לקרוא למלחמת ג'יהאד ולתת מענק כס־פי כבד משקל מדי שנה למצרים, הרי שהדת על ערכיה ההיסטוריים והתרבותיים משמשת מכנה משותף לכל „האומה" הערבית באשר היא. מצער הדבר שדווקא בהיות הדת הערך החיובי היחיד המגבש את הערבים, לעומת ערכים מגבשים „שליליים" כמו המלחמה ב־אימפריאליזם ובציונות, משתמשים בה המדי־נאים בדרך של החרפת מלחמת הדתות והסיכתה לערך בפני עצמו.

קונטרס ההדרכה שחולק לחיילי הצבא ה־מצרי במלחמת הרמדאן מכיל פסוקים מה־קוראן שהם רוויי ארס כנגד היהודים אויבי אללה: „אכן מצוא תמצא כי האויבים ה־עזים ביותר למאמינים המוסלמים הם היהו־דים ועובדי האלילים". דוברים ערביים טענו כל השנים כי לאיסלאם היה יחס סובלני כלפי היהודים, אך הדבר היה נכון כל עוד היו היהודים מיעוט נסבל ומדוכא ע"י הרוב המוסלמי המוחלט.

אין עוררין על כך שהלאומיות הערבית מעוגנת בתחייתו של האיסלאם והשימוש ב־פסוקי קוראן וחדית' כאסמכתות להתנהגות מדינית ולאומית הוא דבר נפוץ. דיינו נזכיר שאנואר א־סאדאת שימש שנים רבות כ־מזכ"ל הקונגרס האיסלאמי שנוסד ב־1954, ומאז ועד היום הוא מרבה להשתמש במונחים, בסמלים ובפסוקים מוסלמיים מוב־הקים, על מנת להסביר את עמדותיו הלאו־מיות והמדיניות ולעורר תהודה בקרב בני עמו ודתו. אחד המעגלים בפילוסופיה של נאצר היה המעגל המוסלמי, ששימש מנוף לתחייתה של מצרים. פרופ' ברנרד לואיס מציין, שדווקא בתקופת שלטון מפלגת הבעת' הסוציאליסטית בסוריה, נבנו יותר מסגדים מאשר בכל תקופה קודמת. הדבר אמור גם לגבי מצרים. המושג „אומה" אותו גיבש הנביא מוחמד היה בשעתו ללאום ה־ערבי, שכן הערבים היו ראשוני המאמינים.

לא כמו בספארטה

ש. טוב

נער ההולך לפנימיה־צבאית בישראל, והוא אז בן ארבע־עשרה, רותם עצמו למסלול צבאי למשך עשר שנותיו הטובות. לכשיסיים את לי־מודיו התיכוניים בפנימיה ישתלב ביחידה קר־בית בצה"ל בלי טירונות, וכעבור שנה בלבד כבר יהיה לקצין. ואז עוד לפניו חמש שנות קצינות, כולל שלוש שנים של צבא קבע.

האין זה נוסח ישראלי של חינוך ספרטני? חניכים ומפקדיהם טוענים בתוקף: לא! אומנם השם „פנימיה צבאית" הוא פירמה בזכות ה„צבאית", אבל הצבאיות אינה שלטת בסגנון החיים שבפנימיה.

מכל מקום, לא בפנימיה „הצעירה", התל־אביבית, השוכ־נת בסביבות הקאונטרי־קלאב וצמודה לגימנסיה „הרצ־ליה" שבצפון תל־אביב. הפנימיה הוקמה לפני כתשע שנים, לפי הדגם של הפנימיה הוותיקה, החיפנית. את לימודיהם התיכוניים עושים התלמידים ב„הרצליה", אחר הצהריים חוזרים לפנימיה. כל אחד מהם עובר תוך השנתיים הראשו־נות ארבע מגמות חיליות: חי"ר, תותחנים, הנדסה, שריון. אחר־כך „נצמד" החניך למגמה מקצועית אחת, אך אין היא מחייבת אותו בהתגייסו לצה"ל. הנה, מבין בוגרי המחזור האחרון הלכו שמונה לקורס טיס.

הצבאיות - רק סממן

ובכל זאת, „הצבאיות היא רק סממן המושך את החבר'ה לבוא" — דברי רס"ן עודד, נגמלא מקום המפקד (המפקד בפועל, סא"ל שי רז, עודנו מגוייס בקווים).

מכל מקום, זהו סממן בעל יוקרה. בין הבאים לפנימיה בנים לקצינים גבוהים, נערים ש„שמעו סיפורים" וכן גם יוצאי עיירות פיתוח שהפנימיה מאפשרת להם „לתפוס טרמפ" על גימנסיה תל־אביבית טובה — לאחר שעברו את מבחני הכניסה המחמירים.

בעקבות „ששת הימים" עלה שיעור הנרשמים לפנימיה. גם עתה מצפים לעליה, והסיבות נהירות ומובנות. 16 מבוגרי הפנימיה נפלו במלחמת אוקטובר, רובם בקווי הבלימה, ובשעה שגימנזיסטים אחרים עסקו בהתנדבות לגיובים שוליים — כך טוענים החניכים כאן — „אנחנו הרגשנו לראשונה שאנו — אחרים. מילאנו תפקידים סחיים ממש, בעבודת משמרות מאומצת".

אידיאולוגיה? - לא בהתחלה

על השאלה החוזרת: מדוע אתם כאן? — עונים לי חברי „מועצת החניכים" שבה מיוצגות כל „פלוגות" השנתונים. „קודם כל האידיאולוגיה" — פותח ב־הצהרה אמנון השמיניסט — „כאן חיפשנו ומצאנו שילוב של חינוך ל־צבא ולערכים ויחסי חבירות טובים. והרצון להרגיש שעושית משהו. כל שלב שעוברים פה הוא אתגר ממש! והיוקרה, גם היוקרה זה משהו".

מתקן אותו שלמה, גם הוא שמיניסט: „עכשיו, כשאנו מסתכלים רטרואקטיבית, מדברים על אידיאולוגיה וכל זה. אבל כשהתחלנו, בכיתה ח', לא אלה הדברים ששיחקו".

אז, הם נזכרים, ביקשו „לשבור מסגרת" ולמצוא כאן חיים מעניינים, לא להסתפק בארבע שנים „יבשות" בתיכון. עצם השם אמר משהו. ידעו שהפנימיה היא „פירמה". וכפי שהוסבר להם בדפדפת חיכתה להם מסגרת שבה כל שנתון הוא „פלוגה", החניכים משתלבים בכל הכיתות והמגמות שבגימנסיה „הרצליה" אשר בצפון תל־אביב, אין מכתיבים להם את כיוון הלימודים. שלא כבפנימיה המפורס־מת שבחיפה, הצמודה לביה"ס הריאלי במרומי הכרמל, כאן יש הפרדה גיאוגרפית בין „הצבא" ללימודים. אל הפנימיה חוזרים בשעות אחר־הצהרים, אך אין היא מחנה סגור. מי שסיים את שיעורי הבית (הנעשים בעזרת „חונ־כים" אקדמאים ו„חונכות", רובן חיילות בוגרות „הרצליה". (כאן אפשר לקבל שיעורים פרטיים באנגלית בלי לשלם 30 ל"י לשעה). הוא משוחרר באותו ערב מ„תעסוקה" פנימייתית — רשאי לצאת ולבוא, עם אישור. חופשת שבת ארוכה יש כל שבוע.

„התעסוקה הפנימייתית" המחייבת כוללת אימונים (הם מתרכזים בעיקר בסידרות, המתבצעות בעונות החו־פש) וכן גם שיעורים עיוניים: היסטוריה צבאית, מורשת קרב. בהיסטוריה „הטריה" של ימי אוקטובר האחרונים, עדיין אין עוסקים. מחכים לשיחזור הרשמי ולמסקנות ועדת אגרנט... השביעיסטים כולם עונדי כנפיים, לאחר שעברו את קורס הצניחה בבסיס צה"ל. בשמינית — „עושים" רשיון נהיגה.

לא עוד „משטר ברזל"

חניכים ומדריכים מתאמצים לשכנעני שהצבאיות כאן היא סממן בלבד, כי האווירה אינה צבאית. את הצבאיות מרגישים בעיקר בחופשות, בתקופות האימונים המרוכזים. הפנימיה הצבאית בחיפה, כדבריהם, התפרסמה בעבר ב־משטר ברזל, אבל היום זה לא כך. אנשים קושרים בטעות את המושג „פנימיה צבאית" בזכרונות מהטירונות שלהם, גם תפיסת המשמעת בצה"ל השתנתה מאז שנות החמישים, „מקפידים על יושר ועל ערכים, יותר מאשר על צבאיות טהורה" — דברי שלמה השמיניסט. וכשאני חוזרת ושואלת האם בבואם לכאן בחרו הם בידיעין באורח צבאי לעשר השנים הבאות, מסבירים לי החניכים ש„בגיל ארבע־עשרה עדיין אין חושבים על פרספקטיבה והצבא נראה רחוק, וצריך להפריד בין הפנימיה לצבא. כי אף אחד לא חותם כאן על חבירות במאפיה, חותמים רק לצבא..." מה עוד שיש תמריצים והטבות. בוגר הפנימיה מתגייס לצה"ל בדרגת רב־טוראי, והוא פטור לא רק מהטירונות אלא גם מחלק מהקורסים למפקדים. כמו כן זכאים הבוגרים ללימודים אקדמיים על חשבון צה"ל, עוד בזמן שירות החובה, לאחר סיום קורס הקצינים, וכן למשכורת בשנת השירות השלישית.

גם יחסי הפיקודים עם הסגל אינם צבאיים, ואת זאת מרגישים חניכים ומפקדיהם. מפקדי „הפלוגות" — סרנים ורס"נים — כבר התנסו בתפקידים ביחידות־שדה. גם כאן הם ממשיכים לעבוד קשה, אף כי הפנימיה אינה צבא „על באמת". העבר הקרבי הכרחי לסגל, כי החניכים זקו־קים ל„חבר'ה טובים". מפקדים שאפשר להזדהות איתם. כשפרצה המלחמה, התדלדלו שורות הסגל. חלק מהמפקדים קיבלו מינוי חירום, והיו שהלכו מבלי שנקראו.

הקירבה והאמון בין מפקדים לפיקודיהם הולכים וגוב־רים עם הגיל. המדריכים אף נעזרים בשנתונים הבוגרים לצורך „פיקוח חברתי". ואכן, יש קצת היירארכיה בין השנתונים ולה אף כיסוי בתקנון. מה שמזכיר את מיטב המסורת של „כדורי", „מקוה־ישראל" וכו'. לפי התקנון של מועצת החניכים (האוטונומית) — בפני שמיניסט תקום (באוטובוס) ותיתן לו גישה בלי תור אל דוכן השק"ם. השמיניסט זכאי גם לעשן. אבל בשטח „הפלוגה" בלבד! (כך, לאחר שהמלחמה בעישון הוכרה כמלחמה דון־קישו־טית).

נציג החמישית במועצת החניכים עודנו מצטדד ו...שותק. „בחמישית עדיין יש קצת יראת כבוד כלפינו" — דברי שמיניסטים — „אך בל נגזים. שום דמיון למה שקורה בפנימיות איטלקיות שבהן מצחצחים ‚אליפים' את נעלי הבוגרים, ושום דמיון, חלילה, לסרט if."

המפקד: „אין מצדיעים לי"

„לא תראו כאן את החבר'ה במדים מחוץ לשעות הפעילות הצבאית ולא תראו הצדעות כשאני עובר" — דברי רס"ן עודד בסוקרנו את „מחנה" המגו־רים ובו מבנים בצורת „פאטיו" טובלים בירק, חדרים גדושי קישוטים בסגנון הפופ, מועדונים, „דיסקוטקים" לכל פלוגה ופלוגה — עם רהיטי עץ תוצרת עצמית. ואריאציות על נושאים צבאיים כמו תקרת בד אדומה בצורת מצנח וסמלי חילות ברקע.

מבני הציבור שבשטח אינם משרים אווירה צבאית. הם אופייניים לכל פנימיית נוער מודרנית, כולל „מוסד חינוכי" בקיבוץ: „מרכז חברתי" המכיל ספריה, מועדון, מגרשי ספורט וחדרים לפעילות הוועדות והחוגים. מוסדות החניכים, ובראשם „המועצה", פועלים באורח כמעט אוטו־נומי, בשיתוף עם מפקדת הפנימיה.

בעיות המשמעת כאן נראות לרס"ן עודד כבעיות של חממה: „אצלי דנים על הורדת גיל העישון בשעה שב־גימנסיות אחרות נלחמים בחשיש". בעבירות ובעונשים עוסקת ועדת־המשמעת של „הילדים", והיא עשויה לפסוק עונשים כגון שלילת מדים לחודש, אי השתתפות ב„אירו־עים פנימייתיים" או כתיבת עבודה על נושא כמו המשמעת בצבא. ויש נידונים לחומרה: לשלושה ימי ריתוק.

גם הרס"ר — דמות אבהית — רחוק מלהתאים לסטריאו־טיפ של הרס"ר הקלאסי, עם המקל והשפם. „אילו הייתי מג"ד בצה"ל" — אומר רס"ן עודד, „לא הייתי עושה ממנו רס"ר שלי."

„לא בושה להיות מודח"

„הנושא" היחיד הנראה מפחיד כאן — הוא „נושא ההדחות והנפל", בארגון הצבאי. שנתונים שהתחילו עם שמונים חניכים שהצליחו להתקבל, סיימו עם עשרים וכמה. בשנתיים האחרונות רוכ־כה במקצת מדיניות ההדחות, לאחר ש־הסתבר כי נפל כה גדול גורם לחוסר רנטביליות. רס"ן עודד מספר שהמעקבים הוכיחו כי היו גם הדחות בלתי מוצדקות. נערים שהודחו בגיל 15 בגלל „חוסר מנהיגות" נתגלו כעבור מספר שנים כמפקדים מעולים בצה"ל. הכישורים הקובעים במדיניות ההדחות: הישגים לימודיים וכושר התמדה, כישורים גופניים, משמעת עצמית וכן הציו־נים בנושאים צבאיים.

„הנפל נראה מבהיל מבחוץ" — אני שומעת מפי חניכים — „אבל למעשה אין מה להיבהל. מי שמתאים פחות או יותר ומוכן למאמץ, יכול להתקבל ויכול גם לסיים."

העוזב את הפנימיה, עוזב גם את גימנסיה „הרצליה" ורשאי לעבור לגימנסיה אחרת. ויש המורשים להקומות מגבלות ומקבלים ארכה נוספת. „מכל מקום" — דברי רס"ן עודד — „אין מדיחים אצלנו מסגנון ‚אנשי מנטילוב'."

המגורים, יש „יופיים ומוניים," יש „יציאות" ויש מסיבות עם [illegible] צבאי למחצה — אך פתוח [illegible] מקום להכרות בתנועה [illegible] תשובה [illegible] בטוחים הם, היא [illegible]

ריס"ן עודד: לא חינוך ספארטני · שלמה: מי מפחד מ„הדחות"! · אמנון: עניין, יוקרה ו...אידיאולוגיה

מאת מיכל סנונית

„הם חיים בהתנגשות מתמדת" — אומר המ־שורר והעיתונאי משה דור על השניים המת־רוצצים בתוכו: המשורר והעיתונאי. אנו מס־בים יחדיו ושחים בספרו „לגלות לאדם אחר". ספר ראיונות עם סופרים שראה אור זה עתה בהוצאת הקיבוץ המאוחד. בספר ראיונות, ואף מספר רשימות על סופרים ומשוררים, ורישומי יצירתם על המחבר.

משה דור קיים את הראיונות והעלה על הכתב את הרשימות לרגל עבודתו כעיתונאי. וכל הקרוב אצל מלאכת הכתיבה יודע כי זו דורשת את קורבן המולך שלה: היא אינה יודעת שבעה. עוד ועוד, יום יום, שנה שנה. אך כל הקרוב גם אצל השירה יודע כי זו מתפרנסת מן הניצוץ הנדלק בעקבות חווית (בין אם אוטוביוגראפית־קונקרטית, בין אם אמנותית) הדורשת את אפשרות משך העיכול. והלוא לפנינו סתירה. בתשובה לשאלה עונה משה דור:

„[illegible]"

„העיתונאות טובה לפורקן הרגישות הצי־בורית. מבחינה זו היא משמשת כלי־רעם (את ידעת, קולט ברקים) להתעוררויות החברתיות והמדיניות. בדרך שכזאת היא מגינה על השירה, שלא יפלשו לתחומה דברים שלא שייכים אליה במישרין".

ויותר משיש בתשובה זו כדי להניח את הדעת בכל הנוגע לשאלתנו, יש בה כדי לבטא את הלך מחשבתו, ואף דרכו בפועל, של משה דור: הוא מדגיש, חוזר ומדגיש, שאין הוא־משתייך לשום גוף פוליטי, ציבורי, „ממוסגר". הוא נמנע מלהזדהות עם כת מאורגנת, אך אין הוא נמנע מלבטא את דעותיו בכל הנוגע לבעיות חברה, מדינה וספרות. לא בבחינת חסר דעה, אלא בעל דעה משלו, שאינה כפופה לגופים המאורגנים יחדיו, אשר מטבעם דורשים התפשרויות.

מכאן, איפוא: „הם חיים בהתנגשות מתמדת, כמו שני דיירים שבאונותיהם הרעים חיים ביחד בחדר אחד. בדרך כלל מנצח העיתונאי, שהוא יותר עז מצח. המשורר צריך ללקט את השיירים מתחת לשולחן.

ביחוד בימים אלה. לא כתבתי כבר הרבה זמן. המוזר הוא שלא שאין רצון, יש מיני להצים, אבל, לא כותבים"...

בספר הראיונות ניתן לפגוש בשיח על „חיים התם" עם אברהם שלונסקי; לתרשם מדמותו של אודן כפי שהיא נראית „מאחורי הקלעים": המשורר הנודע בנעלי הבית שלו; ללמוד על דמות בלתי שיגרתית כמו רוחמה חזנוב; לשמוע על דרכי כתיבתם של יוצרים בקיבוץ, כאבא קובנר או חווג לחיים ולכתיבת אלכסנדר ויונת סנד.

„קשה לזמנו"

הראיונות הינם רק מבחר, מתוך ראיונות רבים אותם קיים משה דור עם השנים. הוצאת הקיבוץ המאוחד יזמה את הוצאת הספר, והיא אף בחרה את הרשימות אשר תקורסמנה. „כמעט לא היה לי חלק בבחי־רה", מודה משה דור. כאשר מונח לפניך ספר, עטוף בכריכה, וריח הדפוס עדיין שרוי בין דפיו, טבעי הדבר שמחברו ישמח בצאצאי רוחו כפי שישמח האיכר בפרי אדמתו, ויותר מכך: אם בילדיה. משה דור אינו שש כיום לקראת אותם דפים. המאורעות האחרונים ששטפו כמבול את הארץ, הסיטו את הזרקורים לדברים מרוחקים אלפי מונים מן המלאכה בה הוא „חוטא". וההרגשה היא מעורבת. אצל כל אדם, האדם קל וחומר אדם שהוא יוצר, ה„סיס־מוגראף" שבו רגיש במיוחד לתנודות תת־קרקעיות, מה עוד כמו אלו שפרצו ועלו אל מעל פני השטח. עם זאת, [illegible] נעשת. המאמרים כונסו, ויותר משהיתה מוסרת [illegible] על האדם המראיין, יש בהם כדי [illegible]

לגלות את צבעו, ליצור יחס, על־פי יחסו (הממש אישי) של המשורר־המראיין.

„אני חושב שקשה לרמות אותי" (והלוא, אין כאותם אמנים במלאכת הרמיה... — מ.ס.), אומר משה דור באשה, לאוזני הציבור, השתיקה שבין המלים, ההתבטאות של כל סופר וסופר. לא רק נסיונו בעורו, אלא גם דבר חיותו הוא עצמו מושך בעט סופרים נותן לו את „תחושת הבית", ה„מבמבנים".

למשל, על הפגישה עם ו.ה. אודן אשר הגיע אינקוגניטו ארצה, והשמועה בישרה על בואו, אחריה הלך משה עד אשר „גילה" את המשורר הנודע במלון אינטרקונטיננטל בירושלים. „תארי לך שאני יושב מול ‚שם דבר', חלק מן הספרות הגדולה. והנה למולי יושב אדם בעל פנים חרושים, חריצים עמוקים, נועל נעלי־בית בהן יש חור. זה היה אנושי מאוד. והיה דבר מוזר: הוא בסך הכל היה אז בן 63, אין זו זיקנה, אבל כבר חלק מן ההיסטוריה של הספרות, כבר עם עומק ומרחק, משורר אשר היה שייך למרד שנות ה־30. ואני חושב: אצלנו בגיל זה אתה שייך לצעירי מפלגת העבודה!"

„שעה של חסד"

היו ראיונות שהיוו שעה של חסד, כמו אותו מיפגש עם וויליאם ד. סנודגראס. בו מצא עצמו משה דור מסב מול אדם שהשיחה עימו קולחת וודאי שעה של קורת רוח עבור השניים, ראיון בו „ברגע מסויים זורקים את המש וממשיכים לשוחח, מתלבטים כמשוררים באותם הדברים, והשיחה נמשכה עד אשר אשתו אמרה שהוא צריך ללכת. היה זה אחד הראיונות שנראה היה שהנחתי אצבע, שהר־גשתי את דופק היוצר והיצירה".

והיו ראיונות בהם חשוב היה לעמוד על צירופם של המרכיבים כמו משורר ומדען, שהוא אבנר טריינין. „ישנם כאלה שהיה לי עניין אישי לפגוש בהם. אודן, או אסטו־ריאס שעשה רושם חכם מאוד. הוא מדבר צרפתית והיה עימנו מתורגמן. אבל, יש אנשים אותם לא נעים לראיין. הם נושבים צינה, ואחרים פתוחים, מהם חשים את החום האנושי".

„הפלוס היחיד בראיונות", אומר משה דור, „זו האפש־רות להיפגש עם אנשים מעניינים. יש כאלה שהם כמעיין המתגבר, ויש שצריך לחלוב כל מלה. יש כאלה המסתג־רים, שמא המראיין יחדור לסודותיהם, ואחרים פתוחים לשיחה".

„אולי יעוררו לאהבת הספר"

ברשימות על הסופרים, ביניהן רשימות על טשרניחובסקי, המאירי, לאה גולדברג, ועוד רבים — מז־דקרת לעין, כמו ממבט ראשון, העובדה שמשה דור אינו מלמד ספרות. הוא מבטא יחס, בין אם היה זה מיפגש אישי, בין אם מיפגש כמו־אישי, דרך הקריאה. לא יוכל תלמיד ספרות לעמוד, על סמך אותן רשימות, בבחינות הבגרות, אולם, חשוב מכך, יוכל להתפתח אצלו יחס לסופר וליצירתו. יהיה בעיון זה כדי לעוררו לפתוח ספר ולקרוא. אין משה דור המשורר והעיתונאי הופך למבקר ברשימותיו. הנוחית והאישית היא הקובעת את ההתייחסות ליוצר ויצירתו. לפיכך רשימות אלה נושאות אופי אינטימי, בו הקורא שותף לפגישה שותף עם יחד למשתתפים בה.

„הראיונות השופכים אור אישי — אולי יעוררו מחד היכרות עם הסופר לאהבת הספר?" [illegible] שואל משה.

אומר, ומעצמו מקיים. כי ברשימותיו, [illegible] אהבת הספרות, אהבת הספר. בין אם בראיונות [illegible] אם ברשימות, המספר מעיד על יחסו האישי של [illegible] „לגלות לאדם אחר" לעולם הספרות, [illegible] של יריעה, התנגשות, [illegible] אהבה גדולה [illegible] להווצר ולהתקיים רק כאשר המעורבות היא אישית, כמו זו של משה דור.

איפה הקיבוצניקים כולם?

מאת ישראל זמיר

הקומה החמישית בבית-הבטון רב-הקומות של „המרכז החקלאי" רוחשת פעילות. לכאן עולים מזכירי התנועות הקיבוציות, רכזי מפעלים איזוריים, קציני צבא בכירים, ראשי מכוני המחקר הקיבוצי — כל אלה ששיג ושיח להם עם הקיבוץ. כאן מתמקדות הבעיות הגדולות הקשורות בתקציבים, בשיכונים, בהשלכות המלחמה, בקליטת עליה, נוער, במקומה של ההגנה-המרחבית (האם נחוצה היא עדיין?) בתפקידי הנח"ל — (האם תישמר המסגרת?) ועוד ועוד. על שלל הבעיות מנצח ישראל פנחסי — מזכיר ברית-התנועה-הקיבוצית, וחבר קיבוץ אילון.

הלם המלחמה, הזעזוע שעבר — לא פסח גם על הקיבוץ, מהו הלך-הרוח השורר כיום בתנועה הקיבוצית?

אנחנו כבר למעלה מארבעת חודשים מאז המלחמה. חיי היום-יום מתחילים לחזור לתיקנם. מבחינת הקיום הפיזי, קיום המשק, הצרכים היומיומיים — אפשר לקבוע שהקיבוץ גילה יכולת עמידה והתאוששות בלתי רגילה. אך מבחינת הקיום הרוחני, מבחינת הלכי-הנפש, מבחינת אורח-המחשבה, אנו רחוקים מאד מלשבוע נחת. אולי איננו צריכים להיות כל-כך להוטים לרוץ ל„נורמליזציה מהירה". הקיבוץ זקוק עכשיו לטלטלה חזקה, משום שגם אנחנו, יחד עם כל היישוב, חיינו כמה שנים בגן-עדן של כסילים.

להלכה אפשר לומר שהתנועה הקיבוצית הוכתה כמו כל בית-ישראל, אבל למרבית הצער התנועה הקיבוצית הוכתה כפל כפליים ומעבר לכל פרופורציה לגודלה. האלמנות, השכול והיתמות הגיעו כמעט לכל קיבוץ. כיצד יכול להגליד מצע בקיבוץ שאיבד עשרה מבניו? מתוך למעלה מ-2600 חללים הגיע חלקה של התנועה הקיבוצית ל-400 בערך, אם נביא בחשבון את החברים הנחשבים לנעדרים. זהו שיעור של 15% מהמספר הכולל של החללים, מתוך גוף המהווה לא יותר מ-3.5% מכלל האוכלוסיה בישראל. ברור שמספר כזה מהווה מרכיב חשוב במצב-הרוח השורר בתנועה.

האם מסוגלת דווקא התנועה הקיבוצית למלא תפקיד יחודי של התנערות מההלם שלאחר המלחמה ולצאת נגד אווירת „פסטיבל המחדלים" עם כל המשתמע מכך?

מעניין שגם בקיבוץ וגם מחוצה לו מתהלכת ההרגשה שאם ישנו שבט בישראל, אשר זכאי ואולי חייב ליטול את רשות-הדיבור ולקרוא בקול רם את הקריאה הצ'רצ'לי-אנית החולמת תקופת-חירום — זו התנועה הקיבוצית.

מה אומר הקיבוץ? איפה הקיבוצניקים? — שואלים רבים — כיוון שזו אולי הכתובת היחידה שההתאכזבות לא כירסמה בה עמוקות כמו ברוב חלקי החברה הישראלית. אפשר להגיד שבמלחמה הזאת תנועות, מפלגות, אנשים, מנהיגים ואפילו „הפרה-הקדושה" ששמה בטחון וצה"ל — איכזבו. כשאדם מתעורר אחרי החלום הזה ובכל-זאת אינו רוצה לשקוע באפאטיה — הוא מצפה שדווקא מתוך המסולת הזאת תקום תקוות, בשורות חדשות, זו ציפיה ידועה אחרי כל מלחמה. על רקע זה מובנת איפוא הפניה אל הקיבוץ.

לצערי, הקיבוץ עד היום שותק. קולו לא נשמע. אוי לנו אם נגיע למסקנה שגם הקיבוץ בישראל יהיה ככל העם ולא נמצא את הכוח להתנער. נחוצה תכנית-חיים שתמצא כיצד עם במצור צריך לחיות.

מדוע אם-כן הקיבוץ שותק?

גם בקיבוץ חל כירסום הקשור למשימותיו האובייקטיביות, כמו קליטת עלית, קליטת נוער במצוקה, הקמת נקודות התיישבות חדשות, ארגונן וביסוסן של תנועות נוער בארץ ובחו"ל ועוד. השגשוג הכלכלי היה הגורם הדומיננטי בארץ ובקיבוץ אחרי מלחמת ששת-הימים. החתירה לשגשוג כלכלי הפכה איפוא לסממן בחיינו והאפילה, במידה רבה כאור, על משמעות קיומנו, איכות חייו ושליחותו של הקיבוץ. אני מודע לעובדה שאני מטיל אשמה כבדה מאד על הקיבוץ, אך תהיה זו כמובן אווילות וגם רשעות אם מישהו ירצה להשוות או לגזור גזרה שווה מחיי הרווחה שהגיעו אליהם רבים מהקיבוצים שלנו עם מה שקיים כמושג „רחוב דיזנגוף", כולל השחיתות, הראוותנות, הבזבוז, ה„נובוריש" ועוד. אני רוצה גם ללמד קו זכות על הקיבוץ. יש לזכור את התקופה שהקיבוץ הואשם שאינו חי ונושא את עצמו, שהוא מסובסד ע"י הממשלה. באותה תקופה הגיע לבגרות הדור השני של הקיבוץ עם אמביציה לעצמאות-כלכלית. ואז החל המירוץ עם הזמן תחת הסיסמה: מה שהם יכולים לעשות מחוץ לקיבוץ, אנחנו יכולים לעשות בתוך הקיבוץ ואולי יותר טוב! במדינה החל באותה התקופה מסע הפיתוח הדוהר, התיעוש המזורז, רכישת ידע קדחתני. נפלו אז עלינו אימה ופחד; הכל יתקדם קדימה, ואנחנו נישאר מאחור, כסקטור חקלאי אומנם מפותח, אבל די שולי, ההולך ומצטמצם בכל העולם, כולל ארצנו. ואז החלה הפאניקה של המודרניזציה בכל תנאי ובכל מחיר. הדבר תקף את הדור הצעיר ותוצאותיו השפיעו על כל תאי החיים בחברה, בחינוך, בלימודים וכו'.

ואומנם הקיבוץ ניצח בתחרות עם הזמן. המהפכה התעשייתית שבוצעה בתנועה הקיבוצית הנה מרשימה ביותר. הקצב בחמש השנים האחרונות היה ללא תקדים, כולל מדינת-ישראל הרושמת לעצמה קצב מהיר בפיתוח ביחס לעולם כולו. התעשיה הקיבוצית, על 220 מפעליה התעשייתיים, יש לה מחזור-ייצור העובר את המיליארד בשנה. החישגים הטכנולוגיים אינם מפגרים אחר שום תעשיה ישראלית שמחוץ לקיבוץ, והיא בהחלט צועדת עם הזמן. עם התעשיה והחקלאות המודרנית — החל מסע של השכלה גבוהה. אלפי בני קיבוצים ממלאים כיום את האוניברסיטאות. בשני המרכיבים, התיעוש וההשכלה, איננו בין הגופים המפגרים. אולם השגשוג הכלכלי, על כל יתרונותיו, לא גרם להרגשת נחת, לא הוסיף לבטחון העצמי של הקיבוץ, כי במהות אין הקיבוץ יכול להימדד רק על פי רווחיו. עובדה מרה היא שדווקא שנות ההתפתחות הכלכלית הגדולה של הקיבוץ — לא הביאו לגידול הקיבוץ, לחיזוק השפעתו בחברה הישראלית. לכן, אני אומר שאת מעמדו של הקיבוץ במדינה ובחברה לא יקבעו בעתיד מספר מפעלי תעשיה משגשגים; לא תקבע העלאה נוספת ברמת-החיים. אין זה ייעודו של הקיבוץ — אחר הכל! מפעלי תעשיה מתוחכמים אתה מוצא גם מחוץ לקיבוץ. רמת-חיים — כנ"ל ואפילו חקלאות מודרנית. לא את אלה אנו מחפשים בקיבוץ, כי אם את ערכי החיים, אורחות החיים. לא את רמת-החיים אלא את החיים שעל רמה.

האם אתה מאמין כי בכוחה של התנועה הקיבוצית לעצור תהליכים העוברים כיום על החברה בישראל?

התנועה הקיבוצית ועוד חוגים של אנשי מושב ועיר, שרואים בחרדה את המדרון אליו מתגלגלת החברה הישראלית — חייבים לפעול! רצון המעורבות של הקיבוץ בעיצוב החברה הישראלית תופס מקום יותר ויותר חשוב. כל התנועות הקיבוציות — נושאן המרכזי בתקופה הקרובה הוא: כיצד תתבצע מעורבותו של הקיבוץ כדי שיוכל להשפיע יותר בחברה הישראלית. מעורבות זו דורשת משאבים, בעיקר בכוח-אדם. שואלים בקיבוצים: האם הקיבוץ יכול ליטול על עצמו עוד משימות לאומיות? אני כופר בהנחה שהקיבוץ אינו יכול להפריש יותר כוח-אדם למשימות שמחוצה לו. כשהתנועה הקיבוצית היתה יותר קטנה היא קלטה יותר עולים והניבה יותר נוער. השפעתה היתה דומיננטית יותר בחינוך הנוער. אני תולה את התגברות הזאת לא רק ב„משקים", אלא בחדירתה של פילוסופיית-חיים זרה לקיבוץ. זו פילוסופיה חדשנית — פילוסופיית-השפע, שהעמידה את הפרט, צרכיו ומימוש שאיפותיו — בראש הסולם. פילוסופיה של קח, ולא של תן! המצב הכלכלי איפשר נקיטת קו זה. ולא חשוב שהשגשוג הכלכלי הושג, במידת מה, תודות להעסקת עבודה-שכירה.

לדעתי מלחמת יום-הכיפורים הוכיחה עוד דבר. אם טוענים שכוח-האדם של הקיבוץ מוגבל, והנטל הוא למעלה מכוחותיו — הנה קרה פלא; במשך ארבעה חודשים כמחצית הגברים, כ-9000 חברים, מיטב כושרו הפיזי והרוחני של הקיבוץ היה מגויס, והקיבוץ לא התמוטט. הקיבוץ יכול לקיים עצמו ולשאוב מתוכו מאגרי-כוח פנימיים שהוזנחו בשנים האחרונות; נוער, נשים, קשישים. לו רק לרגע נתאר לעצמנו שאחוז קטנטן מתוך 9000 המגויסים הללו, רק 10%, היה מופנה לקליטה, לחינוך נוער, לפעולות איכותיות — איזו מהפכה הוא יכול היה להביא. אולם הבעיה העיקרית העומדת כיום בפני התנועה הקיבוצית היא על מה לשים את הדגש; על התגבשות פנימית נוספת, על בבעיות פנימיות של יחסי אנוש, קידום הפרט או על תרומה יותר גדולה לחברה הסובבת?

בעבר רמת-החיים היתה נמוכה, את עיקר המאמצים צריך היה להפנות לביסוס הכלכלי, אך כיום התרכזות כלכלית נוספת — תביא לשגשוג כלכלי נוסף, שילווה בירידה חברתית נוספת. אם פעם, לאחר תקופה חלוצית קשה, היתה הסיסמה: „עם הפנים אל החבר" — היום צריך להחליף סיסמה זו באחרת: — „עם הפנים אל החברה בישראל".

מי יחולל שינוי זה?

כל זה יתחולל — אם הדור הצעיר, שהוא כיום מחצית התנועה הקיבוצית — יטול את המשימה לידיו. הדור הצעיר כיום מגויס, עליו עברה המלחמה על כל מוראותיה והוויותיה. עתה חל תהליך השחרור. אלפי צעירים שבים הביתה. והנעלם הגדול הוא: עם מה הם חוזרים הביתה? האם תהיה זו חזרה שקטה? פאסיבית? עם רצון להינתק מה„אינטרמצו המלחמתי"? לחזור לחיק המשפחה? למסלול השיגרתי ותו לו? או שמא זו חזרה ותביעה לביקורת נוספת: רצון לשנות, אתגרים חדשים. חזרתם של בני קיבוץ הינה שונה משל מגויסים שמחוץ לקיבוץ. צעירינו חוזרים למסגרת ששום דבר לא קרה לה יחסית. המשפחה, הילדים והמשק היו מטופלים. אוכלוסיה זו, החוזרת מהצבא — היא היא שתקבע במידה רבה את חיי הקיבוץ לעתיד. והבעיה היא כיצד לשדל את הפוטנציאל הגדול הזה ללכת לפעילות?

לאחרונה מרבים לדבר על איחוד התנועה הקיבוצית. האם בזאת אתה רואה את „דרך-המלך" מול „השביל-הצר" שלתוכו נקלע הקיבוץ? האין זה צוו-השעה?

רעיון האיחוד תוסס כיום גם בקרב הפעילים וגם בקרב החברים. יש מי שטוען כי בתקופה של חברה מתפוררת — יהיה בזה משום בשורה חדשה, אם התנועה הקיבוצית תתאחד למטרות מסויימות ומוגדרות.

אינני סבור שבעצם האיחוד אנו כבר גורמים לשינוי. אני חושש שאיחוד שלא יהיה מלא ישאיר את התנועות הקיבוציות במסגרות חטיבתיות נפרדות כמו החטיבות שב„מפלגת העבודה".

קיימת „ברית-התנועה-הקיבוצית" שהיא בת 10 שנים וביחס אליה ישנן שתי אסכולות:

1. הברית היא שלב בדרך לאיחוד.
2. כל עוד קיימת הברית — היא מיכשול לאיחוד.

אינני מקבל את שתי הגירסאות, אך ברור לי שהברית הגיעה לפרשת דרכים. אם איננו רוצים לבנות אותה כארגון-גג — היא חייבת לעלות לשלב יותר גבוה של שיתוף-פעולה. לדעתי, השלב הבא הוא פיתוח שיתוף הפעולה האזורי — במידה כזאת שנוכל לראות באזור את התא הבסיסי של הברית. הפעולה האזורית לא תוכל להצטמצם רק בשטח הכלכלי. אני צופה פיתוח אזורי כולל. ישנה דרישה לכך מלמטה. ואני גם מתכוון למוסדות-חינוך אזוריים, שירותי בריאות אזוריים וכו'.

האם אתה מוותר על המוסד-החינוכי של השוה"צ כמסגרת חינוכית נבדלת?

כן, מוסד-חינוכי, אך משותף לכל התנועות. הארגון האזורי צריך להיות כולל ואינטגרלי ולא רק לבטא אינטרסים כלכליים. כשהארגון האזורי יהיה אינטגרלי יהיו מיוצגים בו מיטב הכוחות בכל תחומי החיים. בשלב זה יש לראות בכך רעיון, שאם יתקבל כיסוד, אזי ברית-התנועה-הקיבוצית תהיה בנויה על תיאום של אזורים-כוללים — שהוא שלב קודם לאיחוד מלא.

אומרים שהקיבוץ עייף מקליטה. הקיבוץ מוצף מתנדבים, אולפניסטים, עולים מהמערב וכל אלה „עוברים" את הקיבוץ ולא נשארים בו.

כשנכנסתי ל„ברית" ראיתי כתפקידי המרכזי את הטיפול בגידולה של התנועה. ראיתי את הקפאון היחסי של השנים האחרונות, המצוקה בכוח-אדם לצרכי משק וחברה, וחשבתי שה„ברית" צריכה להתמקד סביב המשולש: עליה-נוער-קליטה. צריך היה להסיר את המיכשולים החיצוניים, לסלק את הטיעון שישנם גורמים אובייקטיביים שמונעים את הגידול. היו גם סיבות כלכליות שהמדינה והסוכנות לא סיפקו את כל התקציבים לשיכון ולקליטת נוער. לפעמים שמעת שהקיבוץ אינו רוצה לקלוט נוער, כי הדבר כרוך בהפסד של כמה עשרות אלפי לירות. ע"י פעולה מרוכזת של ה„ברית" ומו"מ עם משרדי המדינה והסוכנות — הגענו לכך שהוקצבו תקציבים שנועדו לכסות את הוצאות חינוך הנוער, אחזקתו ושיכונו. אבל מעבר לכל זה, אני חושב שרוב הקיבוצים לא רצו בקליטה! את המצוקה בכוח-אדם הם פתרו בדרך אחרת, אם ע"י מתנדבים ללא שכר או פועלים בשכר. תודעת הקליטה לא היתה לחלק מחיי החברים, של המסורת, ורק לאחרונה הנהגות התנועות החל לעשות משהו בכיוון.

באיזו מידה הקיבוץ ממלא עדיין תפקיד בטחוני ובמסגרת ההגנתית, לאור לקחי יום-הכיפורים? האם לא חל כירסום בקונצפציה הבטחונית של הקיבוץ?

הסיבות והצורה בה בוצע פינוי היישובים ברמת-הגולן הדליקו אור אדום בתנועה הקיבוצית. ידוע כי סכנת פינוי ריחפה על עוד יישובים רבים. בחלק מהעיתונות קראנו שההתיישבות היוותה מטרד לצבא.. אם הדברים יתגלגלו לכך שיישובי-הספר יהפכו לאובייקט-פינוי בשעות חירום ומלחמה, והמדובר ביישובי בקעת-הירדן ובית-שאן — יהיה זה הקץ על אחד היסודות הרעיוניים המרכזיים של ההתיישבות כממלאת תפקיד בטחוני. ואז אין צורך בנח"ל, בהאחזויות, בתנועת-נוער ההולכות להתיישבות.

מי שמצוי בענייני ה„הגנה-המרחבית" יודע שבעקבות תהליך ההידרדרות הפכה ההגנה-המרחבית למעין „הג"א" של ההתיישבות. זה היה שייך לקונצפציה הבטחונית הידועה שאמרה: יש צה"ל והוא יפתור את כל הבעיות. אם אין סכנת מלחמה, אם אין סכנת פלישה, אם על כל פעולות חבלה ישיב הצבא תשובה מאסיבית וניצחת מעבר לגבול — הרעה לא תגיע לישובי הספר — לכן פחות מקלטים, פחות כוח-אדם כשיר לפעולה בקיבוצים, פחות נשק, והדברים הגיעו לכך שתיקני הנשק ביישובים היו קטנים להחריד!

יש לציין שעל רקע פינוי ישובי רמת-הגולן הוסקו מסקנות חיוביות — שילוב מלא של היישובים במערך ההגנתי של צה"ל, תוך אבטחת כוח-אדם מספיק וכשיר; ציוד ונשק שיעמוד בפני התקפת אויב מאסיבית.

לאחרונה נפוצו שמועות כאילו עומדים לפרק את הנח"ל בשל הצרכים הדוחקים העומדים בפני צה"ל אחר מלחמת יום-הכיפורים.

בנח"ל מכרסמים כל השנים. לא כל כך מתוך רצון לפרקו, אלא במגמה לשלבו במערכת הצבאית הרגילה ומבלי להתחשב בייעודיו הייחודיים. תקופת המלחמה הביאה לכמה מהלכים, שהיו בוודאי לכורח-שעת-המלחמה. יחידותיו פוזרו. נציגי ההתיישבות נאלצו להיאבק נגד תביעות של הצבא לשלבו במסגרות הצבאיות הרגילות. חיסול הנח"ל, פירושו במובנו המקורי — פיזור העתודה ההתיישבותית היחידה של המדינה. ראינו את הדברים בחומרה רבה. השארת המצב הנוכחי לחודשים ספורים בלבד עלולה להביא לפיזורו של הנח"ל. לא יהיה מה לאסוף גם כאשר יהיה רצון להחזיר את אנשי הנח"ל לגרעיניהם, ופירוש הדבר: אבדן נוער פוטנציאלי להתיישבות של ממש. לנו אין כל אשליות שהמשך המצב הקיים — פיזור הבנים ביחידות השונות, ניתוק ממושך של הבנות מהבנים, מהיישובים אותם הם צריכים להשלים, החלשת הפיקוד המרכזי של הנח"ל — כל אלה יביאו תוך זמן קצר לפירוקו הטוטאלי של הנח"ל.

למעשה הובטח לנו, לנציגי ההתיישבות, ע"י ראש אג"ם, לבחון מחדש את תכניות המטכ"ל בנושא הנח"ל. נעשה עתה נסיון לתאם בין צרכי הצבא לבין צרכי גרעיני הנח"ל.

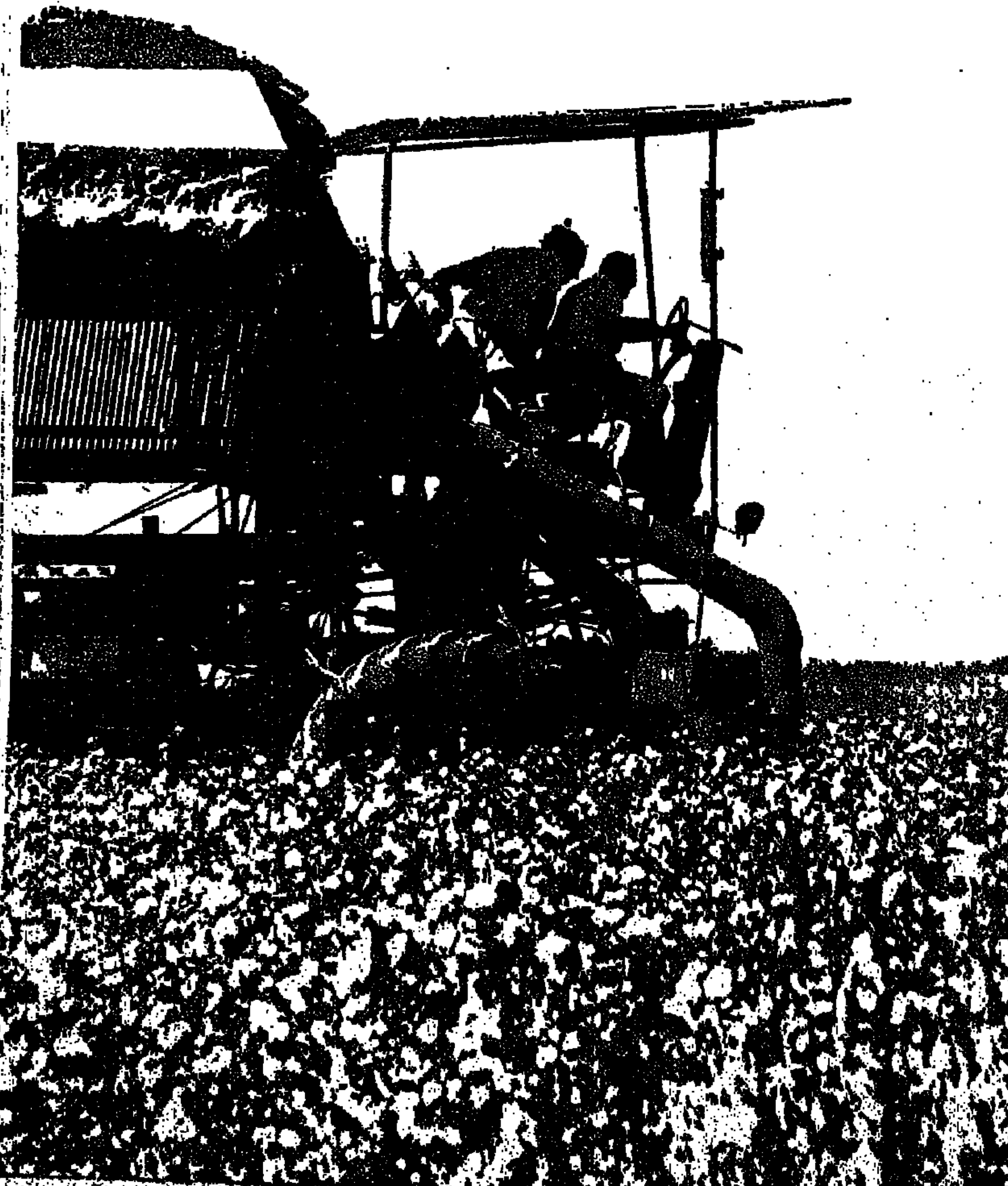

מאת
מרדכי אורן

הדיפלומאטיה היא רק מקצועו ומקור פרנסתו. אהבתו נתונה למצלמתו, מלבד כמובן לאשתו ולשתי בנותיו. הדברים אמורים במאריי ריידין או — כפי שהוא קורא לעצמו במגעיו עם ידידים יהודיים — מוישה-צבי ראדין. בדיפלומאטיה הוא עוסק שמונה שעות ביום בנציגות הדיפלומאטית של אוסטרליה שליד מוסדות או"ם בז'נבה. את תמונותיו הידועות ברחבי-תבל הוא עושה במצלמתו המשוכללת.

הכרתיו בביתו של ידיד משותף בז'נבה. עם כניסתו לתוך הבית בישר את בואו על-ידי זימזום נעימה חסידית עליזה. הוא יליד ניו־יורק (הוריו באו לארצות-הברית — מלודז' של פולין). את השכלתו היהודית קיבל ב„ישיבה" של ברוקלין. את השכלתו הכללית קיבל לאחר ש„נתפקר", במכללת ניו-יורק. בעת מסעותיו על פני אירופה הגיע גם לניצה של צרפת. שם נפלה עינו על נערה יהודית מגליציה, טובת-לב ויפת-מראה, שהגיעה לניצה כפליטת-שואה, ונשא אותה לאשה.

איפה מתחתנים מי-שהיה בחור-ישיבה ובחורה יהודית פליטת-שואה? כמובן, בירושלים...

בתקופת מקארתי בארה"ב נמנה עם השמאל הקיצוני. היום הוא רואה עצמו כאיש-שמאל ציוני, ידיד נלהב של ישראל.

את תמונותיו הראשונות עשה במצלמה פרימיטיבית, והוקסם מהחיים, כפי שנתגלו לו דרך העדשה. הוא התחיל לחתמסר לאמנות-הצילום. מוקירי כשרונו אומרים עליו, כי הוא לאמיתו-של-דבר צייר, אלא שמכחולו היא המצלמה. כשם שהצייר מצייר את נשמת האדם במכחולו וצבעיו, כן משתמש מ. ריידין בעדשה, כדי להבקיע — מתוך רגישות ללא-גבול — את חיצוניותו של האדם ולגלות את יופיו הטבעי.

תקופה ממושכת נמנה עם צוות הצלמים של חשובי כתבי-העת השבועיים של ארצות-הברית: טיים, נאוזויק, פורצ'ן, ז'אסמין, מערוכות-היחיד שלו בניו-יורק, לונדון וז'נבה (פורטרטים, „ז'נבה בארבע העונות", „תמונות מחיי יפאן" ועוד) זכו לשבחים רבים של הביקורת והקהל.

הוא מצטיין מאוד בצילומי ילדים ונופים. אולם לשיא יכולתו הגיע בצילומי פורטרטים. הוא צילם אנשים וקבוצות, ששמותיהם הולכים לפניהם: ארתור רובינשטיין, פאבלו פיקאסו, מארק שאגאל, האפיפיור פאולוס השישי, ד. בן-גוריון, מארגוט פונטיין ונוראייב, מארטין לותר-קינג, גב' פאנדיט-נהרו, באלט מויסייב, מקהלת הצבא הסובייטי, הבאלטים הלאומיים של תורכיה, יוגוסלאביה, פולין, סיארה-ליאונה ואחרים.

תמונות:
משמאל: זמרת בטוקיו, 1968
באמצע למעלה: ילד בתלבושת מתמאה ה-17
באמצע למטה: תימני בגליל, 1951
מימין למעלה: פאולוס השישי, 1969
מימין למטה: מרסל מרסו, 1965

מי שצופה בטלוויזיה יותר מ־28 שעות בשבוע מסתכן בהשמנה, בעייפות, בשיבוש אורחות הבית, בהקטנת הכנסתו, בירידה בתדירות הפעילות המינית — למסקנה קודרת זו הגיע פסיכולוג אמריקני שערך מחקר בקרב ששת אלפים גברים ונשים. את הצופים „הקלים" (פחות מארבע שעות ביום) הוא משבח, ואילו את „הכבדים" הוא מזהיר, כאמור, בפני תוצאות התמכרותם למסך הקטן, ומפציר בהם לא לנהוג עוד

כמו מהופנטים

מאת פנחס יורמן

אלא שהמלומד הדאגני התעלם מקטגוריה נוספת: אותם צופים שבדרך כלל אינם נמנים עם „המכורים", אך לעת מאורעות יוצאי דופן נכבעים לכותל המאגי של הטלוויזיה. או אז מרקיע מספר המהופנטים למאות מיליוני בני אדם, מבלי שהכמות נקבעת — לא תמיד, בכל אופן — על־ידי איכות נשוא הסיקור. שלוש דוגמאות מן החודשים האחרונים: ב־14 בנובמבר 1973 עקבו כחמש מאות מיליון איש אחר שידורי מכנסיית וסטמינסטר, בה נישאו („בטקס נוצץ, מהודר ורציני") הנסיכה אן והקפיטן מארק פיליפס. ב־5 בינואר השנה הועבר מפראנקפורט טקס ההגרלה החגיגי למשחקי הגביע העולמי בכדורגל, בשידור ישיר, לשמונה מאות מיליון צופים ב־41 ארצות. ואילו השיא — שיא השיאים — הגיע ב־28 בינואר: כמיליארד צופים ב־80 ארצות נצמדו לאקרן שעה שבניו־יורק התמודדו ג'ו פרייזר ומוחמד עלי, צמד רבי־אלופים במשקל כבד. אך כשחזרו, כעבור עשרה ימים, שלושת טייסי סקיילאב משהות־שיא של שמונים וחמישה יום (!!) בחלל החיצון לכדור הארץ, נכללה אמנם נחיתתם באוקיינוס השקט ביומני החדשות של רשתות הטלוויזיה בכל העולם המערבי, אולם לשלב המסיים של המבצע המדהים הוקדש לאין ערוך פחות „זמן" מאשר לחתונת הנסיכה, הגרלת הכדורגל וחבטות האיגרוף.

כן, כל אחד וטעמו. פסיכיאטר אמריקני בילה, לפי עדותו, מאות שעות מול המקלט כשהוא צופה בשידורי החדשות בלבד וממקד את מעקבו המקצועני אחר כוכב יחיד: ריצ'ארד ניקסון, עמלו הסתכם במעין „דיוקן" של הפציינט־שלא־מדעת. הפסיכיאטר מציין שהנשיא מתייחס לתפקידו „ברצינות יתרה"; ניחן „באישיות כפייתית" ובניגוד לאייזנהאואר (שראה עצמו כחלק מהמדינה) רואה ניקסון את „המדינה כחלק ממנו". המלצת הדוקטור — כל ה„רץ" לתפקיד פוליטי בכיר חייב לעבור מבחן פסיכולוגי קפדני. מובן שלאמריקני המצוי יש אלילי טלוויזיה אחרים. גיבוריהם של הסביבי־המתח מהפנטים אותו במידה ששום נשיא לא יוכה לה בריצה כה קצרה. מהפנטים וגם מעצבים במידת מה מגליגה את עולם מושגיו, תגובותיו והשקפת עולמו. וכאשר מתגרש הבלשי ויאמן באבקת של הוד־דם והמפר הדלק למצרך יקר וקצוב, עלול למפע מרדף המכוניות השיגרתי — המשולב כמעט בכל סרט מתח — להרגיז את חד־מעלתו הצופה. אמר ידיד הומוני של ארט בוכוואלד: כי „המשתמש הגדול ביותר בבנזין הוא הטלוויזיה. אם מבטלים תמונות של מרדף מכוניות לאורך קילומטרים בתכניות כגון „וואי־חמש־אפס' אפשר לחסוך עשרה אחוזים מכל הבנזין שמשתמשים בו בארצות־הברית".

ובעל הטור השנון מהרהר „אם יתחילו מקגארט, מאניקס וקאנון לרדוף אחר אויביהם ברגל, יהווה הדבר מופת לכל אזרחי ארה"ב, ויוכיח כי האמריקנים אינם כה תלויים במכוניותיהם כפי שהכל סבורים." קשה להאמין שכבר בעתיד הקרוב יתחיל הבלש האנטי־גיבור קאנון לטלטל את 110 קילוגרמיו במרדף־רגלי לחלוטין, אך לא נופתע אם באחד הסנדקים הבאים ימיר פולקסוואגן הסכוני את הקאדילאק המפואר בסצינה החיונית של הולכת הקרבן ל„טיול" הסופי.

השר המזמר והלגה השובבה

טלוויזיה חינוכית למבוגרים? אולי. מה שאינו מוטל בספק — היא השפעתה הסוגסטיבית של המדיה. אפילו בעידננו המפוכח והציני — וייתכן שדווקא בשל כך — ממלאת הטלוויזיה לא אחת תפקיד של הפית הטובה המקפיצה בן לילה איזו סינדרלה מאלמוניות גמורה למוקד התודעה הציבורית. באוקטובר שעבר זכתה עקרת בית בגיל העמידה להצלחה סנסאציונית הודות למשפט יחיד אותו השמיעה מעל המסך: „יש לי מאהב חדש בכל חודש". פראו הלגה גץ מהאמבורג, בת 51 — נשואה ואם לשבעה — התייחסה לראיון הקצר (בתכנית לאשה) כאל תאורידי באיזון קהילה נוצרית אדוקה. בעשר השנים האחרונות חשה חוסר סיפוק בחיי הנישואין. בעת טיול באיטליה התייחדה שעות מספר עם דון־ז'ואן מקומי („בעלי ידע, אך לא התנגד"). או אז הבינה היכן קבור הכלב. בשובה לביתה החלה מפרסמת מודעה בעתון, בה הציעה „היכרות" עם גברים. הללו נענו בזרם גואה ומני אז מקיימת פראו גץ פגישות שבועיות רומנטיות. בעקבות תרגיל החשיפה העצמית זינקה עקרת־הבית לכותרות: פולמוס התגעש סביב תרופתה יוצאת הדופן לשיפור חיי הנישואין, ועורכי התכנית לאשה רשמו בסיפוק מובן את התהודה המעודדת למשדר, שבדרך כלל לא נמנה להיטי התחנה.

ואילו לגבי מריונאים בני־מול עשוי המסך הקטן למלא תפקיד מפתיע של מגלה־כשרונות. תארו נא לעצמכם את עוצמת האפקט! במישדר־בידור פופולארי פוגשים צופי הטלוויזיה הגרמנית בזמר חדש. המסלסל לא בלי עדנה מלודית את מלות שיר־העם „על גבי הקרנן הצהוב". זמר חדש—מכר ותיק: שר־החוץ ולטר של! מה שהתחיל בהברקה של אמרגן־צעיר (לשתף אישיות ממשלתית בכירה בהכנת תקליט למטרות צדקה) הקפיץ את המיניסטר המקריח בן ה־54 לראש מיצעד הפזמונים, לראש אהובי הקהל — לרבות דור הטיפשעשרה — הפך את התקליט לשלאגר שוודאי יחצה את מחסום המיליון והיכה בתלם את יועצי מנהיג הדמוקראטים־החופשיים, המתעתד השנה לעבור ממשרד החוץ לארמון נשיאות הרפובליקה. משאלי דעת הקהל של ינואר הוכיחו כי בעל הטנור ולטר של פופולרי עתה יותר מווילי בראנדט!

בהולנד השכנה לא צץ מיניסטר מזמר, אך עיתון נפוץ הרגיז את הציבור והממשלה גם יחד. בתצלום של עמוד ראשון הונצחו כמה שרים החוטפים תנומה ליד שולחן הממשלה בפרלמנט. ראש הממשלה, יופ דן אויל, ציווה בתגובה על קורפוס־דליקטי זה להקצות להם חדר נמנום מיוחד (סמוך לאולם המליאה) מצוייד בספות ומיטות. בחור עונש — בלי טלוויזיה.

„מלכת האמבטיה הבריטית"

ואילו בבריטניה יצא הקצף דווקא על חברי פרלמנט עירניים מדי. עקרת־בית בת 55 זכתה בפרס ראשון בתחרות שהכריזה מועצת הדלק הלאומית כדי להגביר את תודעת החסכון האנרגיה. סיסמתה של הגברת ג'ונס „מדוע לא שניים באמבטיה?" חוללה סערה משעשעת, ויכוחי בעד ונגד והתקפות שוצפות מצד שני צירים שמרנים שהשיבו במלא הרצינות לשאלה הרטורית בטענה שזו היא שערוריה כאשר גוף ממלכתי מעודד בכספי האוצר סיסמאות, שתבאנה לא חסכון בדלק, כי אם השחתת הנוער. גיבורת השעה השיבה בהגיון הותך — מדוע במיטה כן ובאמבטיה לא? זו בראיון טלוויזיה כינתה מלכת־האמבטיה — שפניה מוכרים כיום לכל אנגלי — את שני תוקפיה כ„שוטים זקנים" ולשאלה מה היתה עושה לו נאלצה לרחוץ עימהם באמבטיה־חסכונית, השיבה „הייתי מטביעה אותם!" דובר מועצת הדלק מיהר להכריז ש„הרעיון היה מצויין, אך לא חשבנו שמישהו יבין את הסיסמא שלא כראוי".

אגב, מומחים בריטיים ל„עניני שעות הפנאי", סוציולוגים ושאר ה„אוגים", סבורים שמצבה הכלכלי הקשה של הממלכה יסייע לעצמם את הדכאון העשוי ויגביר את האחווה הלאומית. שבוע העבודה המקוצר יאפשר לזוגות לשהות יותר זמן ביחד, ואילו הפסקת השידורים המוקדמת של רשתות הטלוויזיה תיתן אותות חיוביים בחיי המשפחה, בתחום האהבה. מה שברור כבר בשלב זה — פחות אנגלים מהופנטים לאקרן, אך יותר מדי סרים עתה אל ה„פאב" ללגימה קולקטיבית מרימת מוראל. חוש עיתוי מעולה הביא את אורי גלר ללונדון עוד בטרם התהדק המשבר הפוקד את אלביון. „הישראלי המפורסם ביותר בעולם" כופף כיאות את מזלגיו ומיצה עד תום את המימד הדראמאטי של הטלוויזיה המארחת. מה שלא תהיה דעתנו על הטלפאט שלנו, הוא האדם הראשון בקורות התקשורת האלקטרונית שריתק אל המסך מיליוני צופים בעזרת סכו"ם בלבד. הצרפתים אינם זקוקים לכשפיו של „וודו" מזרח־תיכוני שיעניק להם נחת־סנסאציה מרגש. ז'ק רובר בן ה־40 השתלט (בסיוע רימון עשוי מפלאסטיק) למשך ארבע שעות על אולפן החדשות של רדיו־לוכסמבורג, כפה על הקריין החמום לשדר דברי כפירה נגד הנשיא פומפידו, ותבע ממנכ"ל רשות השידור להעמיד לרשותו גם את מסך הטלוויזיה, לפי כל הסימנים לא כדי לשבח את יוהשו של דה־גול במהדורה חשניה של הרפתקאתו המוזרה. אלא שבדרך בין הרדיו לטלוויזיה נגמר הסוס של ז'ק (כפי שקרה לעיתונאים לא מעטים) ועל המוני הצרפתים היה להסתפק באותו ליל פברואר במלל אנטי־פומפידו בלבד. מסייה רובר התגלה לאחר האינטרמצו המסעיר כבלתי שפוי בדעתו, לרבות תיק פלילי קטן על רצח בימי עלומיו, וכשמדובר בפלילים: במזרח גרמניה זוכים אסירים ערבים השפוטים על הברחות סמים למיטב הכנסת האורחים, כולל הפריבילגיה לצפות ערב ערב בטלוויזיה. לפי עדויות מהימנות הוקרנו בפני המיוחסים הללו בימי מלחמת יום הכיפורים „סרטי נצחון" משלהבים.

הפרוזה של הזמרת

היפאנים, יצרניו החרוצים של מיכשור מתוחכם, מנצלים את הטלוויזיה אפילו לשידוכים (באמצעות ראיונות מוקלטים בווידאוטייפ) ובאמריקה לא יחמיץ חובב כלבים את הפירסומת המוקרנת המציעה לו מבחר מגוון של מזון לחיות בית. ישראל טרם הגיעה לעידן שידוכים טלוויזיוניים, ותעשיית המזון לחיות הבית עודנה בחיתוליה, אך מקלט הטלוויזיה מפאר בחורף של 1974 75 אחוז מכלל המשפחות ומספרן עולה כבר על שש מאות אלף, כמעט סך הכל אוכלוסיית היישוב העברי בשלהי המנדט הבריטי! בשנתון הסטאטיסטי האחרון — שיצא לאור שבועיים לפני מלחמת יום הדין — נאמר כי לפחות שליש מכלל הצופים מרותקים למסך הקטן בין שעתיים לשלוש מדי יום. בסקר שנערך באמצע דצמבר נקבע שהחדשות והתכניות האקטואליות ניצבות בראש סולם העדיפויות של צופינו. מיד אחריהן תסכיתי המתח והבידור. נוכחותה המרשימה של הטלוויזיה בחוי המשפחתי דחקה את הרדיו למעמד נחות, שלא לדבר על התמורה מרחיקת הלכת שהתחוללה בשיעור ההליכה לקולנוע, פולחן בולמוס ישראלי עוד לפני שנים אחדות.

בין אם חלק זה או אחר מכלל הצופים מבלה מול המסך קרוב ל־28 שעות בשבוע (או אף יותר) דומה שהתגדרה „מרותקי" יאה יותר מזו של „מהופנט", שלא להפליג עד ל„מכור". הבחנה זו כמובן אינה גורעת מפופולריותה, השפעתה ורישומה המצטבר. אלה מומחשים לא רק בדברים הגדולים באמת כמו סיקור קרבות המלחמה, מראות וצלילים של צה"ל באפריקה ובגולן לאחר מכן, חיי הצורך בתקופה זו וכד הלאה. יש ולעתים דבר של מה בכך מהדהד בארץ כולה, הופך לשיחת היום ומוכיח מהו כוחה של הטלוויזיה, לטוב ולרע. דוגמא מובהקת — הופעתה של עליזה קאשי במיפגש אמנים טלוויזיוני בנובמבר שעבר. העדרות הממושך של הזמרת מן הארץ נשכח ודאי על ידי רבים עד לאותו ערב, ואילו הסתפקה במוטל עליה, מן הסתם היתה נשכחת שוב עד מהרה. אך הצברית חמת המזג הוסיפה לשני שיריה „הדרן" בלתי צפוי — משפט עסיסי בערבית בסיסית מאד. הקללה שהטיחה מעלה כמצצה, עוררה סערה, גררה תגובות מעל דפי העיתונות וכפתה אפילו על הזמרת — שעברה לפתע ל„פרוזה" — להתנצל ברבים. עיתון כתב שמעתה ואילך לא תורשה עוד הגברת קאשי להשמיע את סלסולות באוזני צופי הטלוויזיה הישראלית, או הודיע מנכ"ל רשות השידור כי „אין שום חרם — רשמי או בלתי רשמי — של הזמרת עליזה קאשי — בשל פליטת הפה החריגה שלה בתכנית „מיפגש האמנים".

חריגה־חריגה, מפליטות פה כזאת מורשעות האגטנות כולן.

על חוד המחט

שיטת הריפוי באמצעות מחטים - שמקורה במזרח הרחוק - חודרת ומתבססת במערב

בבדיחות, בצחוק, ואף בביטויי בוז הגיבו אמריקנים רבים על הסיפורים הראשונים בדבר תחיית האקופונקטורה (ריפוי במחטים) בסין. זה היה לפני פחות משנתיים, לאחר שהנשיא ניקסון ביקר בפקין. כיום נעשית האקופונקטורה במהירות לאחד האמצעים הרפואיים המלהיבים — והקונטרוברסאליים — ביותר שבידי רופאי ארה"ב.

עתה זוכים אנשי רפואה, שדרשו לשקול בכובד־ראש את השימוש בשיטה מוזרה זו של השתקת כאבים, לאוזן קשבת. נברולוגים ומומחי הרדמה במרכזים רפואיים גדולים מייחסים חשיבות רבה לחקר האקופונקטורה. כעת נעשים כ־200 מחקרים נפרדים בתחום זה, מוקדי המחקר הם הביוכימיה, הפיזיולוגיה והפסיכולוגיה של שיטה זו להשתקת כאבים. עם החברה הארצית לחקר האקופונקטורה, אשר נוסדה ב־1971 בידי 20 אנשי רפואה בעיר ניו־יורק, נמנים כיום 5,000 חברים בכל חלקי ארה"ב. אומר פקיד של שירות הבריאות האמריקני:

„אין הערכות מוסמכות באשר למספר החולים המקבלים טיפול באקופונקטורה לשם הקלת כאבים כרוניים או כאמצעי למניעת כאבים בעת ניתוח. ייתכן שהוא מגיע ל־50,000 או אף פי כמה ממספר זה". שני גורמים מקשים על הערכת מספר האנשים הזוכים עתה לטיפול באקופונקטורה בארצות־הברית:

א) אין רשימה מרכזית של אנשים המשתמשים באקופונקטורה לגבי חולים. ברובעים הסיניים של ערי אמריקה זוהי שיטה מקובלת מכבר, הזוכה פחות או יותר לעצימת עיניים מצד רשויות הבריאות. יתר על כן, ידוע שאמריקנים, אשר למדו את השיטה נמורת, בוחנים אותה על מספר חולים;

ב) חולים המקבלים טיפול באקופונקטורה לשם הקלת כאבים של מחלה כרונית כגון שגרון, חוזרים לפרקים לזריקות. ואלו אחרים „נושרים" לפני השלמת המספר המומלץ של טיפולים, משום שזכו להקלה גמורה בבת־אחת או משום שהטיפול לכאורה אינו מועיל.

הרגשת החולה: אמנם אין נתונים בדוקים על מספר האמריקנים העוברים טיפולי אקופונקטורה, אך אין חולקים על כך שהטיפול הזה הגיע לממדים עצומים. הנה הטעמים לפופולאריות הגואה של השיטה: הטיפול אינו גורם כאבים, הוא נמשך רק עשרים דקות מראשיתו ועד סופו, וכאשר הוא פועל — נעלמים הכאבים כליל, לפעמים בו־ברגע.

בוושינגטון הבירה נמצא המרכז לאקופונקטורה הגדול ביותר בארה"ב. הוא שוכן בקומה השביעית של בניין משרדים חדש בשדירות מסצ'וסטס, ברובע הצפון־מערבי היוקרתי של הבירה.

מנהלת המרכז היא ד"ר לואיזה או. וגזל, ואלה הן, לדבריה, תוצאות להן רשאי לצפות חולה המבקש טיפול במרכז:

בצאתך מן המעלית אתה נכנס לאולם המתנה רחב ידיים, אשר בו יושבים לפחות 30 חולים, בין הגילים ארבע ושבעים, על כורסות הדרגשים. ובהיכנסך עומד אתה נוכח שולחן הקבלה והחלק המשרדי של המרכז, שהעובדים בו הם אמריקנים ובני מזרח.

אם אתה חולה חדש ישאלך פקיד קבלה אותן שאלות ששואלים בכל בית־חולים. ואז אתה מוכה לבדיקה בידי אחד מבין שבעת הרופאים של המרכז, שקיבלו את הכשרתם בארה"ב. לפי תוצאות הבדיקה ולפי הכרטיס הרפואי שלך, אם רופא היפנה אותך אל המרכז — יקבלוך לטיפול באקופונקטורה או ידחו אותך.

והנה בשלב זה אתה מתחיל להבחין בהבדל בין שיטות הפעולה של המרכז לאקופונקטורה ובין השיגרה בבית־חולים אמריקני רגיל. הרופא המערבי הבודק אותך רושם את ממצאיו בטופס אשר בו נראים בצד אותיות הלשון האנגלית גם סימני כתב סיניים. בתום הבדיקה מכניסים אותך אל עולמה העתיק של הרפואה הסינית. הנה מגיע מומחה לאקופונקטורה, בן המזרח, מלווה מתורגמן. אף־הוא בן המזרח, מתייעץ עם הרופא המערבי ומסתכל בך. מעתה ואילך אתה נמצא בטיפולו, בעולם המוזר של רפואת המזרח הרחוק.

השלבים הראשונים אין בהם שום דבר יוצא דופן. אתה הולך אל חדר ההלבשה ומתפשט — בדרך־כלל עד ללבנים. ולאחר שלבשת חלוק בית־חולים מוליכתך צעירה מן המזרח לתא המופרד בווילונות מ־5 עד 7 תאים דומים אחרים. שולחן לבדיקה רפואית הוא כאן הרהיט היחיד, אך הוא תופס את רוב המקום.

האחות אומרת לך לשכב — או לשבת — על שולחן הבדיקה, והנה נכנס האקופונקטוריסט ובידו מגש עם מחטים מפלדה אל־חלד. אורכן כ־7.5 ס"מ ועוביין בערך כעובי הסיכות בחולצה חדשה שקנית זה־עתה. בקצה האחד מחודדות הן ובשני מצוי גליל משונן קטן שהאקופונקטוריסט אוחזו בין אצבע ואגודל.

ראשית הטיפול: אינכם משוחחים ביניכם, או משוחחים מעט מאוד. אתה מתוח — אך מקווה. הזהירוך, כי האקופונקטורה לא תמיד מקילה מיד על הכאב, ולפעמים אינה מקילה עליך גם בהמשך. כן נאמר לך שלא תהיה מופתע אם יתעצו מחטים לחלקים מגופך הרחוקים מן המקום הכואב. אף על פי כן אחוז כאילו חלם כאשר האיש, המטפל במיחושים בגבך, נועץ תחילה מחט באחת מכתפיך או ירכיך, או בתוך.

נעיצת המחטים למעשה אינה כרוכה בכאב — פרט לתחושת דקירה קלה. והן אינן ננעצות עמוק. עם ריבוי המחטים שהמטפל נועץ בגופך — המספר שונה לפי מקום המחלה ומידת חומרתה — ייתכן שתיפול עליך מעין תרדמה. וייתכן שמעין קהות תתפשט על־פני גופך. אך אתה בהכרה מלאה. מבחין בצאתם של הרופא והאחות ובשובם כדי לסובב את המחטים בזריזות. אף ייתכן כי תתחיל לחוש הקלה בכאב שהביאך אל המרכז. אולי תהיה מסוגל להניע אצבע או יד שכושר התנועה ניטל מהן זה־מכבר עקב השגרון. ואולי לא יתרחש מאומה.

בכל מקרה יסולקו המחטים מקץ 20 דקות ותהיה חופשי להתלבש וללכת הביתה. המחיר הכולל בעד הביקור הראשון: 50 דולאר. ייתכן שתשתחרר מן הכאבים לגמרי כבר אחר הביקור הראשון, אך סביר להניח כי תזדקק להמשך. אם־כן, יקבעו לך ביקורים חוזרים במחיר 25 דולאר הביקור, בטרם תצא מן המרכז.

למי עוזרת האקופונקטורה? לדבריו של ד"ר פראנק וורן, המנהל־בפועל של החברה הארצית לחקר האקופונקטורה, „החולים הללו כבר ניסו כל שהרפואה האמריקנית מסוגלת להציע להם וזה לא עזר".

נסיון האקופונקטוריסטים הפועלים כיום באמריקה מוכיח כי הטיפול הזה הקל על כאבים או מתיחות נפשית הכרוכים במחלות ופגמי גוף למן שגרון ונשית ועד לצורות מסויימות של חירשות, ספחת ואפילו אבדן הכושר המיני.

אחדים מן הסיפורים על הצלחות באקופונקטורה הם ממש דראמאטיים:

● עובד דפוס בן 57 מניו־ג'רסי, אשר נפצע באימונים צבאיים בשנת 1942, סבל מכאבים חמורים בגבו. אחר אישפוז בבית־חולים, שלא שיפר את מצבו, שוחרר מן הצבא ומצבו החמיר יותר ויותר. הוא איבד כמעט כל שליטה על רגליו. גם אישפוז חוזר ונשנה וניתוח באחד המרכזים הרפואיים הטובים ביותר — לא עזרו לו. לבסוף הוגדר מצבו כ„פסיכו־נברוטי". והנה, בשנת 1970, עבר טיפול באקופונקטורה. מחטים ננעצו ברגליו, קרסוליו, ירכיו ובעורפו. אחרי הטיפול הראשון היה מסוגל ללכת. לאחר שבוע ימים נעלם כאבו, שלא פסק במשך שנים, כלא היה. הוא עדיין מקבל טיפולי דחף אך אומר: „אני אדם חדש לגמרי".

● ילדה בת 8 מטמינה (ניו־יורק) היתה מעורבת בתאונת דרכים שבה נהרגו הוריה. היא עצמה נשארה משותקת ונטולת דיבור. שנתיים טיפול רפואי הביאוה לכך שיכלה להניע את ראשה, לאכול ולעמוד בעזרת האחות המטפלת. אך היא לא היתה מסוגלת ללכת, לדבר, להניע את זרועותיה ולפתוח את ידיה הקמוצות. „היא הגיעה לשלב מסויים ואז נעצרה — היא נשארה כבינול, צמח", אמרו סבה וסבתה אשר טיפלו בה. כיום, אחר שנתיים של טיפול באקופונקטורה, מסוגלת הנערה לעמוד מכוחות עצמה, ללכת כמה צעדים, להניע את ידיה ואת זרועותיה ואפילו לדבר קצת.

לא כל אדם שמטפלים בו באקופונקטורה זוכה להטבה כה דראמאטית כמו עובד הדפוס מניו־ג'רסי והילדה. „איננו מבטיחים החלמה", אומר אקופונקטוריסט העובד בבית־חולים, ובכך מבטא הוא דעה כללית; „כל שאנו אומרים הוא כי בכמה מקרים מסוגלים אנו להקל על כאבים לזמן־מה — ופרק הזמן שונה ממקרה למקרה". יתר־על־כן, אנשי הרפואה מוסיפים אזהרה: טישטוש כאבים — על־ידי אקופונקטורה או סמים — עלול להיות מסוכן. כאב, הם מטעימים, הוא לפעמים סימפטום ראשי של מחלה. התובעת טיפול מיידי באמצעים חדישים — תרופות או ניתוח. כדוגמה לכך מביאים רופאים אלה זיהומים, שברים, מחלות דם ומחלות סרטניות.

מטעם זה הצליחו האירגונים הרפואיים ברוב מדינות ארה"ב להשיג חוקים הקובעים, כי כל טיפול באקופונקטורה חייב להיעשות בידי רופא מוסמך או לעמוד תחת פיקוחו של רופא כזה.

בשטח הכירורגיה ורפואת השיניים: מומחי בריאות קוראים להודות גם בשימוש באקופונקטורה כאמצעי הרדמה בניתוחים או בטיפול בשיניים. אפילו בסין, אשר בה הומצאה, כפי שסבורים, האקופונקטורה לפני אלפי שנים, חדש השימוש בה לשם הרדמה בניתוחים וטיפול בשיניים — כבן חמש שנים בלבד. כירורגים ורופאי שיניים עדיין בוחנים את השיטה בחולים ספורים בלבד; ברוב המקרים מוסיפים לסמוך על סמי הרדמה המקובלים כיום בעולם המערבי. ורשויות הרפואה בארה"ב נוטים עוד פחות מעמיתיהם בסין להתיר את שיטות ההרדמה המקובלות באקופונקטורה.

(סוף בעמוד 19)

אדם ומלואו

בעריכת צביה בן־שלום

בהזדמנות כלשהי, אפילו לא כל-כך חגיגית, השווה שר התחבורה והתקשורת שמעון פרס את התקלות הטלפוניות לתאונות דרכים. אלה גם אלה נגרמות בגלל חוסר סבלנות, עומס יתר — בכבישים ועל הקווים — ו„פקקי תנועה". השר דיבר בפני ציבור של נשים ואף כי הדגיש שהתקלות הטלפוניות הינן הרע במיעוטו, לעומת התאונות, הרי שהרמז היה שקוף כמו חור ב-אסימון: אנא, דברו קצת פחות, נא לפנות את הקווים.

בראשית השבוע רציתי להתקשר טלפונית עם אחד מידידי. היה תפוס. חייגתי כעבור רבע שעה — תפוס. חיכיתי חמש דקות וחייגתי שוב, פעמיים בזו אחר זו — תפוס. „רק רגע — אמרתי בלבי — מניין לך שלא החליפו אצלם את המספר? את זה שבפנקס רשמת לפני שנים אחדות, מאז החליפו ברמת-גן עשרים פעם את מספרי הטלפון." ניסיתי להיזכר מתי טלפנתי אליו ה-ביתה ולא נזכרתי. אולי לפני שנה, אולי לפני שנתיים — יש לו, חשבה לאל, גם טלפון בעבודה.

המספר שבספר הטלפונים היה זהה לזה שבפנקס. טוב, אבל הספר הוא משנת 1972 והמספרים בו עודכנו לכל המאוחר באפריל 1971. ל-שנת 1973 יצא ספר טלפונים של מחוז ירושלים בלבד.

חייגתי והיה תפוס. חייגתי ל-14 והיה תפוס. חייגתי לידידי והיה

נא לפנות את הקו

תפוס. חייגתי ל-14 והיה תפוס. חייגתי לידידי ולפתע נשמעה שריקה מלודית וקול גברי וסימפאטי בישר בחביבות: „המספר שחייגת הוחלף במספר אחר. אנא פנה ל-14". אמרתי תודה לתקליט וחייגתי 14. לא היה תפוס. האפרכסת זימזמה בזזז—בזזז, בזזז—בזזז וקול גברי וסימפאטי בישר בחביבות: „כל העמדות תפוסות, נא המתן ותיענה לפי התור. תודה". שניית דומיה והקול חזר להודיעני: „כל העמדות תפוסות, נא המתן ותיענה לפי התור. תודה". דומיה. „כל העמדות תפוסות..." בשלב זה התחלתי לצייר קווים כל אימת שהקול הסימפאטי ביקש ממני להמתין ואיענה לפי התור. כל ארבעה קווים מאונכים מחקתי בקו אלכסוני אחד. הגעתי ל-13 כאשר הקול פסק מלהצטדק באמצע המשפט והאפרכסת זימזמה בזז—בזז, בזז—בזז — אות מוסכם שהקו פנוי. אחרי 6 צלצולים אמרה המרכזנית בקול לא־כל־כך מלודי, אבל מאד אנושי: „מודיעין כך וכך, ערב טוב." ביקשתי שתברר לי למה הוחלף מספר כזה וכזה של משפחה זו וזו מרמת גן. המרכזנית רשמה, כנראה, לפניה את המספר הישן וביקשה שאמתין. מכוח האנרציה הסתכלתי על השעון. היא חזרה אלי כעבור 2 דקות 17 שניות ובישרה לי שהמספר לא הוחלף. אמרתי שהתקליט סבור אחרת. המרכזנית ביקשה לדעת של מי הטלפון, מה השם, השם הפרטי, הכתובת, רשמה את הפרטים וביקשה שאמתין. המתנתי 2 דקות 54 שניות. לא, אמרה בבטחון מלא, המספר לא הוחלף. תודה.

חייגתי לידידי. תפוס. בטלוויזיה הלך יומן החדשות. גולדה ניסתה לשכנע את האדונים דיין ופרס להישאר בממשלה. בשעות גורליות כאלה רק בנות עשרה מדברות בטלפון ולידידי אין בת בגיל הדברת. חייגתי — היה תפוס. חייגתי שוב ושמעתי את השריקה המלודית המבשרת הקלטה: פיויויויויו. „המספר שחייגת אינו מחובר. תודה." אינסטינקטיבית חייגתי פעם נוספת. פנוי. מצלצל בזז—בזז, בזז—בזז. עונים!

„זה אתה? — שאלתי בחשד — אמרו שהטלפון שלך לא מחובר!" למה לא מחובר? התפלא. הטלפון דווקא בסדר, רק שהיתה לו שיחה ארוכה בענייני עבודה...

סיפרתי את כל המעשה, בדיוק כפי שקרה, כדי שהשר פרס יידע מי מעמיס את הקווים. שלא יחשוד בכשרים ולא ירמוז לנשים שעליהן לקצר בשיחות. על מה הן כבר יכולות לדבר? לספר איך עברה המסיבה, מי השתתף בה ומי עם מי? לקבל מתכון לעוגה בחושה? לקרוא מכתב בן 11 עמודים שקיבלו מבת-דודה בטורונטו? לפרט בפרטי פרטים מה עשה הילד מאז פקח בבוקר את העיניים?

מי שעושה באלאגאן על הקווים זה דווקא התקליטים!

נ.ב. אני מצהירה חגיגית שהסיפור הנ"ל אינו מצביע על מחדל במשרד התקשורת, שאין לי כל טענות נגד השר אישית ואל לו לראות בכך גישה עוינת של חוגים המקורבים למערך.

תנו להם ספרים

צביה בן־שלום

סקירת ספרי ילדים

המורד

מאת גלילה רון־פדר, הוצאת „מלוא".

תולדות חייו — או בעצם רק החודשים האחרונים בחייו — של מפקד לח"י אברהם (יאיר) שטרן, החל בפרישה מאצ"ל ועד להירצחו ע"י הבריטים. הספר כתוב בצורה מעניינת, רצוף תיאורים דראמאטיים של שוד בנקים, מרדפים, בריחות והתנגשויות. שטרן מצטייר כדמות סימפאטית, הוגה דיעות, נערץ על אנשיו, לוחם ללא חת וקנאי להשקפותיו. הוא מעורר אהדה והזדהות אצל הקורא, למרות שהמחברת אינה מעלימה את הפרשה המבושה של נסיון ההתקשרות עם האיטלקים, בעלי בריתה של גרמניה הנאצית. הקוראים שלהם מיועד הספר (בני 12—15) אינם מצטיינים בשיפוט אובייקטיבי לגבי אירועי העבר ויחסם אל המחתרות שפעלו בתקופת המאנדאט נקבע בעיקר לפי ספרות בלטריסטית. אחרי שבני קרא את „המורד" שוחחתי איתו (ביוזמתי) על הצורות השונות של המאבק בבריטים ועל מהותו של הטרור.

תעלומת קאטרינה הקדושה

מאת יוסי גודארד, רישומים: אלישבע לנדאו, הוצאת „מסדה".

אחד מספרי ההרפתקאה הטובים שקראתי בזמן האחרון. יש בו הכל: מתח, תעלומה, אקזוטיקה, מצבים משעשעים, סיפור אנושי, מגוון של טיפוסים, אחוות-עמים וסוף-טוב-כל-טוב. מה עוד נוכל לדרוש מסיפור הרפתקאות לבני 9—14?

מעשה במפיק טלוויזיה (המספר) אשר הוזעק בליל-סערה מירושלים על ידי ידידו (ארכיאולוג ומרגל) אל מנזר סנטה קאטרינה, כדי לעזור בפתרון תעלומת הגניבות של אוצרות אמנות. כבדרך אגב מגניב המחבר תיאורי נוף ופרקים מתולדות המנזר, מחבב על הקורא את הנזירים התמהוניים ואת הבדווים ממוצא רומני — עבדי המנזר. ההרפתקאה מסתבכת מפרק לפרק, לעתים גולשת למיסתורין — אך לקראת הסוף הכל מתבהר וכל תמונה מוצאת את מקומה הנכון בתוך הפסיפס. הגיבורים הינם אנשים מבוגרים, חדורי רוח נעורים, איש-איש ומגרעותיו לצד המעלות. כל אחד מהם סימפאטי לפי דרכו, אפילו החייל המצרי.

ליוסי גודארד סגנון כתיבה שוטף מאד, קליל, הדור לגלוג-עצמי והרישומים היפים של אלישבע לנדאו תואמים את האווירה של הספר.

יונה הדייג

מאת ה. צימניק, רישומים מאת המחבר, תרגום: שלמה ניצן, הוצאת „עם עובד".

שני סיפורים מקסימים לבני 8—12, סינתיזה של דמיון וחכמת חיים. הסיפור הראשון — הארוך מבין השניים — מגלגל את קורותיו של יונה, דייג מגדות הסיינה שלא הסתפק כמו עמיתיו הדייגים בדגים קטנים והודות לפיה קטנה ממשפחת המוזות מגלה כיצד אפשר לדוג דג גדול כמו לוויתן. הסיפור מוקדש כולו לגירושו של יונה מגדות הסיינה, מסעותיו רבי-התהילה בעולם ושובו, אכול-געגועים, לפאריס. הסיפור „נבלע" בנשימה עצורה והקורא מצטער שלא היו לו ליונה יותר מחמש יבשות לטייל בהן.

„החמור הקטן מיערות גילגילו" — מתאר את תלאותיו של נמר קטן אבל שואג, שנישבה בידי שודדים, נמכר לכמה גני־חיות... החמור הוא כל-כך סימפאטי, כל-כך תמים ו„אנושי", שהקורא ממש נושם לרווחה כאשר ההרפתקאה מגיעה לקיצה הטוב.

המיוחד בספר הוא הסגנון: שילוב של פיוט, הומור וגישה בלתי אמצעית והתרגום המצויין מדגיש מעלות אלה. הספר גדוש רישומים (לפחות ציור אחד בכל עמוד), משעשעים מאד וממוקדים תמיד במקום המתאים מתוך הטכסט.

תעלומה בכיתה

מאת זאב ורדי, ציורים: אריה גלזר, הוצאת „יבנה".

קובץ סיפורים מחווי בית-הספר, מרתקים בעלילתם וחדורים — בעקיפין — מוסר השכל. אחדים מהם סיפורי הרפתקאה: שלושה תלמידים מחליטים לפתור תעלומה של חוטפי ארנקים; קבוצת ילדים במחנה-קיץ תופסת פושע מסוכן; חבורה, הזוממת להתנקם במורה... סיפורים אחרים הם אולי יותר תמונות של חווי: על ילד המשקר אודות קרבתו לכוכב כדורגל כדי לזכות בהערצה, על התנהגות אבירית (בלתי צפויה) של הבנים בקבוצה, על גיבור קטן מימי המחתרת, על שניים שמצאו ארנק ועל יום הולדת בגרמניה הנאצית. אך כל סיפורי ההרפתקאה חדורים לבביות ואמונה בטוב שבאדם ולכל סיפורי החווי עלילה מעניינת.

גיבורי הסיפורים הם בני 12—13 והספר נועד לבני 10—14. חבל שאינו מנוקד, ושהרישומים הריאליסטיים והנאים הם כה מעטים.

שוחה אישית

יגאל גלאי

פירקו את הגדוד שלנו. סיפרו שאנו משוחררים (בשביל הסטטיסטיקה) ואחרי יומיים לקחו אותנו לשריון. זאת אומרת, שאיבדנו בכך את המעמד המכובד של אנשי החי"ר. במלחמה אמרנו בגאווה עצמית בלתי מבוטלת, שארבעה טנקים שלנו מפחדים מארבעה „שמלים" שלהם, אבל אלו שלהם מפחדים מצנחן אחד שלנו.

מה לעשות, המעמד שלנו משתנה. צריך רק להחליף את התואר בכרטיס הביקור. המקום נשאר אותו מקום — סיני. הטלפון? כל הקווים ממילא תפוסים.

הפוליטיקאים הצליחו לשגע אותנו לגמרי. כל המאמצים שלהם להיטיב עימנו בילבלו אותנו לגמרי. כמו קוסמים השולפים קלפים, מצליחים אלה לשלוף מיליון בעיות. בכל שבוע מעלים בעיה אחרת. דובונים, חופשות, טיסות, ג לחייל, יד לחיילת. כל הזמן מברברים ומטמטמים את השכל (הביטוי המקורי חמור יותר). אפשר עוד לחשוב שהתנאים שלנו באמת מעניינים אותם. שילכו לשכנע את הסבתא שלי, שבאמת מזיז משהו לאיזה חבר כנסת פלמוני, אם חם לי או קר לי בשמירה.

כולם תפסו את הפאטנט ומטפסים על העגלה. לא נותנים לנו מנוחה. שיעשו טובה ויעזבו אותנו בשקט. הכל יסתדר, אנחנו לא חיילי שוקולדה. כולנו מרגישים בסדר, הצבא דואג לנו ושיפסיקו ללכלך אותו כל הזמן.

לנתן יש ראש מצויין. הוא תופס שלווה ושוכח מכל העולם. המלחמות זה עסק לאחרים — לא בשבילו. יש לו החוכמות הכי טובות בגיזרה. למשל, „ישראל קנתה נושאת מטוסים — מחזירים את לוד", „חטפו מטוס לגרמניה — בן-גוריון בכוננות".

הוא מכריז על עצמו כנכה-מלחמת-הקיום הנשאר ללא זכויות. מתקיפים אותו במחירים. ובמילוות ולא נותנים לו מנוחה. „מוצצים את דמי, עושקים אותי!" — קורא נתן ברגע של שקט כשכולם מדוכדכים. בבחירות הבאות, הוא אומר, יבחר ברשימה משותפת למערך ולליכוד שסימנה יהיה — „חל-טעם-הרא". חבל שלא נותנים לו לנאום בכנסת. אז היו יודעים כולם איזה ראש יש לנו באמת והיו כבר מחליטים אם אני יהודי או סתם חייל.

טלפון לבן על אסלה במדבר

יהושע סובול

היה זה הצייר הסוריאליסט סלוואדור דאלי שניסח פאטנט ליצירת אווירה של סיוט: די להציב חפץ כלשהו בסביבה זרה כדי להשמיט את הקרקע מתחת רגלי תחושת המציאות שלנו וליצור מציאות סיוטית. כך למשל די להציב טלפון לבן על אסלה שחורה הניצבת בודדת בלב מדבר צהוב, כשלידה פזורים כמה חלוקי נחל אפורים, כדי שהסיוט יאחז בדמיוננו.

כיוון שפתחנו בסיוטים, מוטב להזכיר עוד אחת מתכונותיו של הסיוט: אין לך סיוט נורא מאותו חלום שבו מגיעה החרדה למדרגה כזו, שאינך יכול עוד לעמוד בה, ואתה מתחיל לשכנע את עצמך תוך כדי חלום כי זהו רק סיוט וכי הנה תתעורר והכל ישוב למקומו במציאות השפויה. ואז קורה דבר מוזר: אתה חולם שהתעוררת. כיוון שאתה חולם שהתעוררת — אתה בטוח שהתעוררת, והנה אתה ער, והסיוט נמשך אל תוך אותה עירנות חלומה, אל תוך אותו חלום של עירנות שמגיע לשיא חדש של חרדה. וכשאינך יכול לעמוד בזה עוד — אתה מגייס את שארית כוחות הנפש וסוף-סוף אתה מצליח לחלום שהתעוררת.

המשא-ומתן להקמת הקואליציה, המעשים המוזרים והפעולות הסחרוריות שמפלגות שונות ואישים שונים עושים לנגד עינינו, שייכים ללא ספק לאותו עולם שבו מוצב טלפון לבן ומנותק על אסלה שחורה בלב מדבר צהוב. הוסיפו לתמונה הלך לבוש מדי צבא, התועה במדבר בנעלי באלט, והנה הוא מתקרב לצלילי „היפהפיה הנרדמת" בלב מפרפר מתקווה לטלפון כדי להשיג מספר של תחנת עזרה-ראשונה, וכשהוא שולח אצבעו לחוגת הטלפון הוא מגלה לתמהונו שאת מקום הספרות תופשות אותיות עבריות המצטרפות למלה „מיהויהודי". רק סיפרה נורמלית אחת נותרה אחרי תשע האותיות: אפס. הוא לוטש עיניים אל הכתובת, המזכירה לו משהו רחוק ממציאות אחרת, צובט את עצמו בלחיו, אומר לעצמו: זה לא ייתכן! אני חולם חלום! ואז, במאמץ עליון הוא מתעורר, פורץ בצחוק של הקלה: בטח! אני חי בחורף הנפלא של 1970! פרשת רס"ן שליט! בטח! כמה טוב שהתעוררתי, טיפש שכמוני, חלמתי שעכשיו 1974! ואז נעלמת האסלה ועימה הטלפון כדבר מובן מאליו ולעיני היפהפה הנרדם שהקיץ משנתו מופיע בלב המדבר פסנתר כנף שחור. האיש מתקרב לפסנתר, מרים את מיכסה מקלדת המנענעים כדי לראות אם זה בקשטיין או סטיינוויי, שאלה חשובה מאד לאיש שחלם שהוא תועה במדבר וחזר והתעורר סוף-סוף, והנה נח רואות עיניו — תמונה בחתימת סלוואדור סולובייציק: שבע הופעות של דיין על פסנתר כנף בלב המדבר.

ועד שהוא תוהה, באמת מתחילות שבע ההופעות של דיין: לא אתפטר — כן אתפטר — לא אצביע אמון — כן אצביע אמון — לא אתפלג — כן אתפלג — וידל דידל דם.

„אני ישן", הוא אומר לעצמו, „אני בכל זאת חולם! לא ייתכן שדיין ישיר בסולם דורקאפוני ועוד יזייף ככה אחרי עשרים שנה של לימודי סולפג' בלה-סקאלה דה-פומפיי".

האבחנה המדוייקת הזאת מרגיעה אותו, כי אז ברור לו סופית שהוא רק חולם חלום, וכי הנה-הנה יתעורר, ובאמת הוא מתעורר לצלילי מחיאות כפיים וצעקות „עוד הפעם" שבאות מאחוריו. הוא פונה לאחור, ומה רואות עיניו — מאה אלף הרצל רוזנבלומים יוצאים מתוך עור של אריה, מוחאים כפיים ושואגים: בראוו משה! בראוו, בראוויסימו! מהלך מזהיר! בלבלת את האויב!

או אז יודע החייל-הרקדן-היפהפה-הנרדם שלנו שסוף-סוף הוא באמת ער, שכן הוא מזהה סוף-סוף ללא צל של ספק מציאות מוכרת מאד, שבה כל אישיות וכל מפלגת פועלים אך ורק מתוך מניעי אחריות לאומית, ולא מתוך דחפים להציל קריירות מתמוטטות ולהטליא קרעי מחלצות. הוא מזהה את עצמו במציאות המרגיעה והנורמאלית של ישראל בשלהי פברואר 1974.

וכדי להרגיש עוד יותר טוב הוא שולח ידו להיטיב על ראשו את כובע הטמבל שקיבל במתנת מדוש, אבל כמו שזה קורה בציורים של דאלי — מה רבה פליאתו כשהוא מגלה שם גדר עגולה במקום כובע, וכשהוא מוריד את הגדר ולוטש בה עיניים הוא מבחין באיש קטן, פיצפון, שיושב על הגדר. הוא לוקח זכוכית-מגדלת, מתבונן באיש הקטן, שיושב על הגדר ואומר: „מה זה, לא גמרת את ההופעה?"

„אתה עוד לא מכיר אותי", עונה לו האיש הקטן מהגדר. „כשאני אומר שאני גומר אני רק מתחיל. אתה יכול להמשיך לישון בשקט. חלומות נעימים".

כיום ברור לכולנו שבמשך שש וחצי שנים היינו שקועים בתרדמה מתוקה ועמוקה. אבל לא זה העיקר: העיקר הוא שיש בתוכנו כאלה שסוף-סוף הצליחו לעבור לשלב הבא: הם חולמים שהתעוררנו.

המפד"ל ודג הזהב

חיים בארי

„תוך יומים יוכרע סופית אם תהיה זו קואליציה רחבה או צרה"... אפשר לכבות את המכשיר, אין היום משדר שירות מטעם.

אכן, ידיעה סנסציונית, סקופ טלוויזיוני. מאת כתבנו לענייני ספיר (מעניין בכמה שרים יעלו היומים), גם הדייג לא האמין למראה עיניו כשדג מילא את משאלותיו...

אבל המפד"ל אינו שם הלקוח מן האגדות, וודאי שלא מאגדות ילדים. זוהי מפלגה דתית בליגה לאומית (מקום ראשון עם תיקו אחד וללא הפסד) והיא אינה חייבת לעבוד לפי שיטותיו המיושנות של הדייג...

אל נא נשכח — אנו עוסקים בדת, ולא סתם דת אלא הדת הגדולה בישראל, ולכן, יש לה גם זכות דיבור ומעשה. ומי אנו, קטנים והממורים, שנבוא ונעביר ביקורת? כלום יכול מישהו לבוא ולערער, לדוגמא, על נחלת אבות, על יהודה ושמרון וזבולון (חמר). ואף על פי כן, אם שכחתם כבר את הסיפור המאלף (הן חלפו כבר כמה שנים) הבה ניזכר בו בראשי פרקים: בתחילה היה דייג עני ואז הוא דג ממצולות הפוליטיקה את דג הזהב. דג רגיל ככל הנראה לעין, אבל רק למראית עין. לאמיתו של דבר היה לו דבר מיוחד — לשון. כן, נכון, דג עם לשון — „לשון המאזניים".

בזכות לשון זו הוא יכול לאכול יותר מכל הדגים האחרים.

הדג מציע עיסקה לדייג, ואף שהדייג הוא נגד כפיה הוא מקבל את העיסקה באהבה „ורוח אלוהים מרחפת על פני המים..."

הם חיים כך באושר ועושר (וסעד) שנים רבות, עד שבא אבי הדייג, שהוא גדול בתורה ובציונות למרות שהוא עדיין בברוקלין, ואומר לדג „שרתני".

הסוף ידוע וודאי לכולכם — נעלם הדג ועימו נעלם הארמון, „המשרדים" שבתוך הארמון, „הכסאות" שבתוך המשרדים (הפרוטקציה שמתחת לכסאות נשארה מיוחמת).

תאמרו ודאי, סיפור עצוב, סוף טראגי. ולא היא! לא כל האגדות חוזרות על עצמן. בסיפור שלנו נשאר עוד דייג שלא נעלם, ואם יפנה הוא בתחינה אל הים והעם, כלום יוכל לסרב זה האחרון?

כלום לא פועם בחזהו לב יהודי?

...ומי הוא יהודי? שאלו את הדייג...

בדיחת זוועה

שמעתי לפחות 6 פעמים החודש: אומרים שהרב גורן התיר להחזיק שטר של 100 לירות בשבת. זה כבר לא כסף.

— אז מה הזוועה?

— לפני יום הכיפורים שמעתי את אותה הבדיחה על 10 לירות.

החצי השלישי

מאת יעקב גרוס

הבמאי בועז דווידזון, שהתחיל את דרכו ב„חצי־חצי", השלים עתה את הפקת סרטו העלילתי הרביעי — „צ'ארלי וחצי" ונושא עיניו ל־„8½"

בועז דווידזון

להידחף ולהזיע בתור, להקשיב לנקישת חותמת הכרטיסים, להגיע מעוך אל האשנב הקטן, להתיישב בגופיה על המושבים החורקים — ולפצח גרעינים... זו היתה ראשית משיכתו של בועז דווידזון, הצבר התל־אביבי, אל הקולנוע. לא רק המסך הרחב — כל האווירה שסביבו היתה חשובה לו.

ולא רק לראות. סיקרנה את בועז גם הטכניקה של העשיה. וכך ניסה ליצור, בעזרת חבר שידע לצייר, סרטים לפנס־קסם. על גבעונת דמויית־אמפיתיאטרון בנה לו „קולנוע", מורכב ממסך פשוט וקופה, והקהל היה זורם לראות את הסרטים האלמים שהקרין במכונת 16 מ"מ, אותה חיבר לזרם־החשמל של הבית. אבל אמא לא שבעה נחת מ„אמנותו" של בועז, ובאחד הימים, כשקהל רב מצפה להתחלת ההקרנה, ניתקה את זרם החשמל — והודיעה בתגיגיות ששם משפחתה איננו רוטנברג ואין היא עובדת בחברת החשמל. למרות ההתנכלות לא ויתר בועז על עולם הקולנוע. אחרי שעות הלימודים היה מסתובב בין פחי האשפה של חברות ההפצה הגדולות ומחפש תצלומים ופילמים שנזרקו.

הוריו רצו שיהיה מהנדס — ולבסוף הסכים אביו לפשרה, „מילא, תהיה מהנדס קולנוע". כך הגיע בועז לבית הספר המקצועי, אך ברח ממנו, ועבר לתיכון עירוני

באותה תקופה ביים (ולא הפיק) את עזית הכלבה הצנחנית. „השקעתי הרבה עבודה — אך הרווחתי מעט. אני אוהב חיות, לכן עשיתי את הסרט; אני שונא צבא, ובכל זאת עשיתי אותו. היחס בין היהודים לערבים בסרט עוצב בסגנון הקאובוי והאינדיאנים, זה הועים עלי את הביקורת. אין לי מה לענות. כשמבקר כותב עליך, קשה לך לענות גם כשאתה משוכנע שהמבקר אינו צודק.

„מאז ,חצי־חצי' הפסקתי למעשה לעשות את מה שאני רוצה. כל עוד הסתקאות מהבנק רודפות אחרי, אי־אפשר לעשות נסיונות, וצריך לעבוד כמשוגע, מכיוון שאני כל כך אוהב לעשות סרטים, לא איכפת היה לי לעשות סרטי־בחירות, או סרטי־שירות, אך הביורוקראטיה והדיונים המייגעים הורגים אותי בסרטים כאלה.

„מ,חצי־חצי' עברתי ל,צ'ארלי וחצי' — אך עד ,8½' המרחק עדיין רב!" הוא מוסיף בנימה אירונית.

ברנש וילד

צ'ארלי וחצי אינו סרט בעל חשיבות קולנועית רבה. זהו מלודראמה בי־דורית, שנועדה להיות סרט־קופה. קשה ל־במאי בעל יומרות להסכים לעשות כל סרט, אך בגלל מיעוט ההזדמנויות בארץ צריך לנצל כל אפשרות.

שלא כמקובל בארץ — שהבמאי מחפש מפיק לרעיון שנמצא באמתחתו — הפעם באו המפיקים (חברת הפקה והפצה פרטית) אל בועז דווידזון עם תסריט של אלי תבור, לפי רעיון שלהם. סרט זה עולה גם הוא על הגל הגואה של סרטים עממיים המתבססים על פולקלור עדתי, עליו עמדתי ברשימתי על „חכם גמליאל". גיבורי „צ'ארלי וחצי" הם בני שכונת עוני. צ'ארלי — ברנש צעיר המחפש מזלו על רקע בעיות השכונה, וחצי — הוא ילד הנלווה אליו בדרכו הקלוקלת. השניים מנסים להרוויח במשחקי מזל.

מול השכונה העלובה ניצבת שכונת וילות — ומכאן אפשר להבין שמתפתח סיפור אהבה בין העוני והעושר. „זהו פוטו־רומאן במלוא מובן המלה" — מדגיש בועז דווידזון — „עם כל סחיטת הדמעות ומערכת היחסים הרגשנית". כמובן, עם „הפי אנד".

אמנם, בשעה ששוחחתי עם בועז טרם נקבע סופית מה יהיה הסוף הטוב. צולמו כבר שני סופים, שניהם טובים ומפתיעים. באחד מהם נמצא הגיבור בבית־חולים. הציע מי שהציע להפוך אותו לגיבור המלחמה האחרונה, אלא שלסרט אין כל קשר למלחמה.

„התחלנו את ההסרטה עוד לפני המלחמה, ונאלצנו להפסיק. רק אחרי המלחמה המשכנו. כאשר עושים סרט חיים בעולם מסויים, וכשהתחלת המלחמה הסרט הפך לטפל. אחרי המלחמה צצו בעיות. סרט זה השקעה עצומה, למעלה מחצי מיליון דולאר. השחקנים היו בחלקם מגוייסים. צוות טכני לא היה. משאיות אי־אפשר להשיג. בכל זאת התגברנו איכשהו — הישגנו עובדים מצוות של הפקה זרה שעבד בארץ, והסרט צולם.

„לצורך הרומאן חיפשתי נערת זוהר, ובחרתי בחיה קציר, נערת ישראל. מי יודע, אולי גילינו כאן כוכבת. בין המשתתפים גם יהודה ברקן, זאב רווה, אריה אליאס, עדנה פלירל, אלישבע מיכאלי, גאולה נוני, משה איש כסית (בנו של הצקל)".

בעבודותיו הקודמות — גם בסרטיו העלילתיים וגם בדוקומנטאריים, גם בסרטי הטלוויזיה ובסרטי הפרסומת — נתגלה בועז דווידזון כבמאי מקורי, בעל חוש הומור, שליטה על השחקן ועל המדיום הקולנועי, יוצר בעל תפיסה קולנועית מובהקת, תכונות אלה מעוררות תקווה שכל מה שייצא מתחת ידו ימצא הד אצל הקהל הרחב, ומי יודע, אולי גם יגיע פעם גם אל 8½.

חלומות של „שבלול" ומציאות של „חצי־חצי"...

גם לאחר השירות הצבאי ניקרו בליבו המחשבות. „לא ידעתי איך לעשות מ־הקולנוע — מקצוע", מבהיר בועז. „היו לי חברים שלמדו בבית־צבי וכיום הם שחקנים. אני הסתובבתי בפרוזדורי ה„קאמרי", התחלתי לעבוד כרקוויזיטור והתקדמתי עד לתפקיד של עוזר־במאי". אך במהרה הבין שכדי להגיע למעמד של במאי קולנוע צריך ללמוד באופן שיטתי ומצא את דרכו להשתלמות בלונדון. לאחר שנתיים חזר לארץ כדי להטביע חותמו על הקולנוע־הישראלי; הוא הושפע מחבורות־היצירה באנגליה ש־יצרו בצוותא והקים עם ידידיו, ביניהם אריק איינשטיין, את חברת ההפקות „הגר" וביחד עשו את הסרט שבלול. „זהו מסמך לתקופה", מסביר בועז, „תקופה שיש לי אליה סנטימנטים רבים, רצינו לעשות ביחד, ועשינו במינימום אמצעים וכמעט ללא תקציב, כך שאפילו מעט השבועות שהסרט הוקרן הספיקו להשאיר אותנו שלא בגרעון". ובכל זאת תפיסת העשיה בצוותא גוועה עם „שבלול". בועז פנה להפקה יותר רצינית ורחבת ממדים, כשהוא משקיע את כל אשר לו, ונוטל הלוואות למכביר, כדי ליצור את סרטו „חצי־חצי", אותו הפיק עם אסי דיין.

הסרט זכה לביקורות חמות, והקהל נהר אליו, אך הפקה יקרה זקוקה להרבה יותר קהל — וכאן עומד הבמאי־מפיק חסר אונים: „אני לא בן של רוטשילד" אומר בועז, „הסרט היה בנוי על הלוואות. בתחילה צחקתי: מאיפה אשיג סכום כזה? אך התפכחתי: ככלות הכל — חוב צריך להחזיר. ומאז אני עובד כמו חמור — פשוט כדי להחזיר את החוב. מכרתי את נשמתי, עשיתי כל סרט שנזדמן, סדרות למען טלוויזיה — הכל כדי לחסל את החובות".

צ'ארלי (יהודה ברקן) נתקע כצלע שלישית בין הצעירים העשירים (טוביה צפיר, חיה קציר).

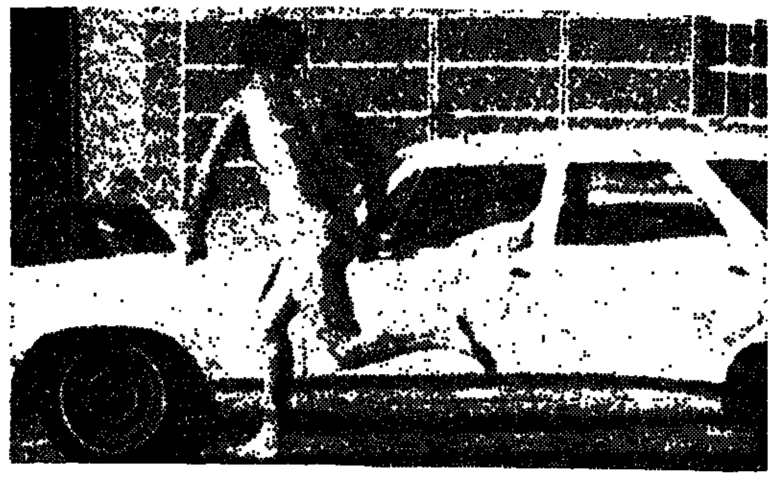

ספורט חדש־ישן

„לכל חיה — תענוג משלה!", אומר הפתגם הגרמני. „תענוג" חדש המציאו הסטודנטים באוניברסיטאות אמריקניות. הקונץ הוא לרוץ עירום דרך הקאמפוס או לחצות את הרחוב בלבוש אדם־אור־חוה...

בלוס־אנג'לס, למשל, נוהגת תחנת שידור מקומית להזהיר את העוברים ושבים מפני צעירים עירומים הרצים ברחובות.

תוספת יוקר

כידוע חיים להם הקופים שעל ראש צוק גיבראלטאר על חשבון ממשלת הוד מלכותה. אחד מקציני חיל־המצב הבריטי שם אחראי לשלומם ומזונם.

עד כה היתה קיצבתם 7 פנס לגולגולת ליום. עתה פנה הקצין והשיג עבור קופיו תוספת־יוקר. בשל עליית מחירי המצרכים הועלתה „משכורתם" ל־8 פנס ליום.

לגלות צבע

בעיר האנגלית נוטינגהאם (הזכורה לטוב כמולדתו של רובין הוד) נתגלע ויכוח נוקב במועצת העיר בעניין הצבע בו ייצבעו סוכות־ההמתנה בתחנות האוטובוס העירוניות.

נציגי המפלגה השמרנית הציעו את הצבע הכחול (צבע סמלם וצבעו של הדם האריסטוקראטי) ואילו אנשי ה„עבודה" רצו, כמובן, בסוכות אדומות.

כפשרה, הוחלט לצבוע את הסוכות בצבעים לבן וירוק.

הנערה וה„צייד"

מלך הצמיגים קונה לו בחורה

ארבעה ציידי כשרונות נשלחו לקופנהאגן לתור אחרי בחורה מתאימה לטעמו של יצרן הצמיגים האמריקני רוי קארבר. לאחר פרסום מודעה בעיתון, התייצבו 15 בנות דניות שהיו מוכנות לבלות חודש בחברתו. לאחר מבחנים נותרו ארבע מועמדות. ארבעתן הוזמנו לפאריז, מקום מושבו של המיליארדר, אחת „אושרה" והיתר נשלחו חזרה לדניה.

הזוכה היתה בטינה גואינגס, בת 18, לשעבר „נערת פילים" של קרקס דני ידוע. היא בילתה חודש בחברת האמריקני בן ה־63. לבסוף הם החליטו שאין הזיווג מתאים. ביניים העניק לה ידידה האמריקני סך 100.000 פראנק שכר טירחה.

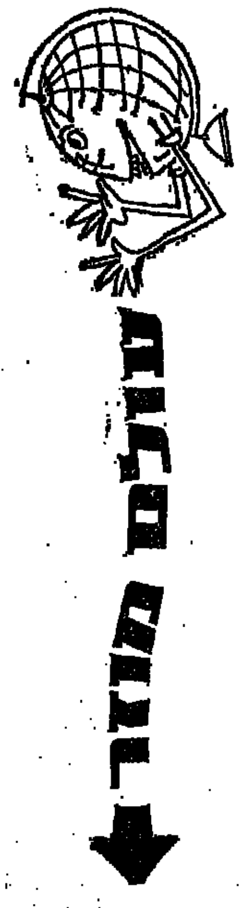

לוחות־שנה מבוקשים

מסורת היא בידי בית־החרושת האיטלקי לצמיגים פירללי להפיץ בכל שנה לוח שנה צבעוני, ובו 12 תצלומי בחורות סקסיות ביותר. כל המבקר במוסך ישראלי יראה שתצלומים גדולים וזוהרים אלה משמשים לקישוט הקירות מרוחי הגריז של משרדי תחנות הטיפול והמוסכים.

השנה החליטה החברה לצמצם את הדפסת הלוח ל־40,000 עותקים, בשל כך נוצר „שוק שחור", וסוכני פירללי טוענים שניסו לשחדם בקאוויאר, שמפניה ומתנות אחרות כדי לזכות בלוח. קיים גם שוק ללוחות כאלה משנים קודמות, ויש ששולמו סכומים העולים על 500 ל"י עבור העותק.

רעל בלתי מזיק בהחלט

בעיירת נרדלי (אנגליה) חשו התושבים [illegible] אלה שריח חמים [illegible] של חנזיר [illegible] קלקנים וכלים במים [illegible] מערך הבריאות והרגיע את התושבים [illegible] חרושת בבית חרושת [illegible]
החברה [illegible]

סחורה אמיתית

בסן־דייגו (נבאדה, ארה"ב) מוצגות בחלון הראווה של כובען שתי מגבעות של קאובויים זהות לחלוטין, אלא שהאחת מחירה 5 דולאר, ואילו השניה 6.

ההבדל במחיר מוסבר בפתק הקבוע בכובע היקר: „כובע זה נוקב על ידי כדורי אקדח אמיתיים".

[illegible]ישום

בצרפת נידון במאי סרטים בשם ז'אן קלוד דאגי לשמונה שנות מאסר על שהשביע בנקים, לדבריו ביצע הבמאי את הגניבות כדי לממן את סרטו [illegible]

Dilday Family
FUNERAL DIRECTORS
I intend to drink and drive over the New year Holiday 1974. If killed in an Auto accident because of my drinking and driving, I authorize Dilday Family Funeral Directors to provide a casket and funeral services at no cost to my survivors. This offer Good from 5:00 P.M. Dec. 31, 1973 to 5:00 P.M. January 2, 1974. This applies only to death occurring in Long Beach.

הוצאות הקבורה על חשבוננו

נסיון מעניין ומקורי להילחם בהרג בדרכים בראש השנה האזרחית עקב השתיה המופרזת נעשה על ידי פירמה של קבלני קבורה בלונג־ביץ', קליפורניה.

לנהגים בסביבה שלחה חברת „דילדיי" הצהרה בה נאמר: „הנני מתכוון לשתות לשכרה ולנהוג בחג השנה החדשה 1974. אם אהרג בתאונת מכונית עקב שתייתי ונהיגתי, הנני מורה לחברת ,דילדיי פאמילי', קבלני־קבורה, לספק ארון־מתים ושירותי קבורה על חשבונם, ומבלי לחייב בהוצאות את שארי. כוחה של הצעה זו יפה משעה 5.00 אחה"צ ביום 31 בדצמבר 1973 ועד שעה 5.00 אחה"צ ביום 2 בינואר 1974. כל זה מתייחס למקרי מוות באיזור לונג־ביץ' בלבד".

לנהגים הנחתמים שחתמו על ההצהרה ניתנו תעודות מתאימות (ראה תצלום).

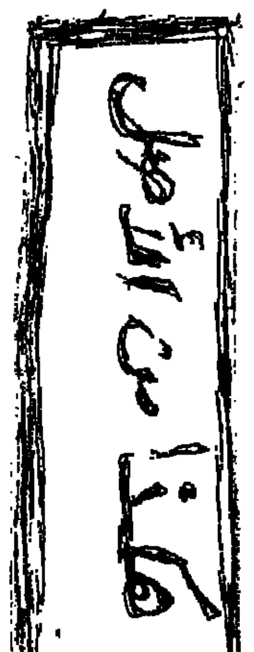

מה הולך?

פסטיבל המקצוענים

נטתיים שלב א' במהלך ההכנות לקראת פסטיבאל הזמר תשל"ח — האירוע החגיגי הפופולארי המסורתי היחיד שהצלחנו להדביק ליום העצמאות — העצבנות — שלט: נבחרו סופית 12 שירים וכנראה לא בעמל רב — שכן, התחרות פתוחה לכל רמות הגילים, המקצועות, הכשרונות, וכבר קרה לא פעם שלא נמצאו בין 700—800 השירים הנשלחים במבצע — אפילו חצי תריסר ראויים. 12 צוותות זמרים ולהקות מתחילים כבר מעכשיו לעבוד על „בניית" השירים (בשפת המקצועית), כדי להותיר זמן לשינויים.

מסתבר, שפעילותם של כתבני השירים והמנגינות הועמה אך מעט בעקבות המלחמה. ניתן, איפוא, להניח ששוב נשמע השנה, ככבל שנה, רינונים על אודות הבחירה „המעוררת תמיהה", בלשון מנומסת: כיצד ואיך יוצא שבתחרות אנונימית, פתוחה וארצית מטעם רשות השידור זוכים לרוב אותם כותבי-פזמונים ידועים, שהם בלאו הכי נשמעים כל היום (ובימים טרופים אלה גם כל הלילה) מעל גלי האתר? הפנינו את השאלה — עקרונית, בעוד ששמות 12 הזוכים השנה נשמרים, כבכל שנה, בסודי סודות עד תום הפסטיבאל — למר חנוך חסון — מנהל הפסטיבאל בפועל מטעם רשות השידור. מר חסון מודה שאמנם רעיון התחרות העממית לכל, קוצר יבול-מעט: רק שניים מתוך שנים-עשר השירים שהגיעו לגמר הם של „פנים חדשות", פחות או יותר, בשטח הפזמונאות בארץ. אך כך הוא טבע הדברים, ומה שהיה הוא שיהיה — אותם הטובים והמוכשרים — בכל תחרות ותחרות שהיא — מצליחים בין היתר גם בתחרויות אנונימיות. הרי לא ייתכן מצב — קובע חסון — שאם משתתפים בתחרות כוכבי-להיטים שכל שיר שלהם נוטפס לצמרת (של מצעד הפזמונים) לא יתקבלו אף כאן. ללמדך „שמה שכבר נקרא שמו ונודע — אדם לא יוכל לדין עמו — משום שתקיף הוא ממנו" — או את זה אומר כוכר גם קוהלת, ולא רק חסון.

השאלה המתעוררת מאליה היא, איפוא, מדוע מנסה רשות השידור כלפי חוץ להעניק לתחרות זו רושם של „כל אחד יכול לעשות זאת", וממריצה ע"י כך השתתפות של המוני חובבים — בעוד שבעקיפין היתרון הוא מלכתחילה בידי אותם עתי מספר — מה גם שרק ידם משגת ללא קושי לשלוח לתחרות ה ק ל ט ת מרשימה ומקצועית של ממש. חנוך חסון מודה שעידן התווים אכן חלף עבר לו, ושיתרון ההקלטה המבושלת-המקצועית הוא יתרון שלא מותנה מראש — אך לגיטימי בהחלט. תמיד טוב משמע-אוזן מהלך נפש. עם זאת הוא מציין שתשעה מבין הזוכים להיבחר שלחו לתחרות הקלטה „ביתית", ואחד אפילו „בקושי שמעו את קולו על הסרט".

מאידך גיסא ממשיכים ליזום כל מיני רעיונות שיעזרו לעודד השתתפות של מוסיקאים „מיוחסים", לדוגמא — גונזים בקפוננות את כל המעטפות והסרטים שלא עלה בגורלם להיבחר. דהיינו: לא פותחים את המעטפות המכילות את השמות. לא פוחים ולא שולחים חזרה בדואר הביתה. גונזים בארגים. כך מובטחת למתחרה שלא נאה לו ההפסד חשאיות טוטאלית אפילו בפני המזכירה.

גוה טכין לנו פסטיבאל תשל"ח? שיר אחד של שלום? אחד של מלחמה? אחד הנ"כי ואחד „אחכה לך", אחד מין פוגי ואחד יהודה הלוי? — חסון אומר שוועדת השופטים — ה"ה יחזקאל בראון, ישעיהו ספירו ורפי בן-משה — המעודכנת בנושא כמוה — משתדלת לשקף בפסטיבאל את אהבות הקהל של השנה החולפת. זאת אומרת — שיר בנוסח פוגי עתיד להיבחר לפסטיבאל אורי שהתעייפנו כבר מפוגי — אך לעולם לא לפני. חסון מבטיח השנה לפחות שמונה שירים יפים ו„נעימים", להערת שהנעים פירושו די משעמם, לעיתים — בניגוד למפתיע-נועז — משיב חסון שאולי. יש באמת מקום לחשוב להבא על שיתוף קבוצת צעירים במהלך השיפוט. נחיה ונשמע.

סיפורי ZOO

הנה, כך נראים מחברי הסקצ'ים של הקאבארט הסאטירי הקיים את הצגותיו ב„מועדון התיאטרון".

זו גם השלישיה האחראית לסדור הסאטירי של „העולם הזה": ב. מיכאל, אפרים סידון וקובי ניב.

מיכאל, בן 26, כיפה סרוגה לראשו, סטודנט למשפטים בירושלים, העומד לסיים את לימודיו, שומר על המצוות והוא בעד „הפרדת הדת מן הפוליטיקה". במחבר סאטירות, כך הוא טוען, אין השקפתו הדתית מפריעה לו. „אני יכול לתקוף את הממסד הדתי, כמו כל איש אחר", ואולי יותר טוב, סוף-סוף רק מי שמכיר מקרוב עניין כלשהו מסוגל לפגוע בנקודות הרגישות באמת. מיכאל הוא תל-אביבי „בקוצאו". זאת חבריו לסיפורי גרההיות פגש בעקבות עבודתו בקאבארט פוליטי ובמערכת „פי האתון", שביטאון של התאחדות הסטודנטים של האוניברסיטה העברית.

קובי ניב, גם הוא בן 26, יליד נתניה („לא צריך להתגאות בזה"). החל לפרוח וף סאטירי בבטאון הסטודנטים שכבר הזכרנו, למד פסיכולוגיה, אבל הפסיק את לימודיו.

אפרים סידון, תל-אביבי לשעבר, חבר קיבוץ, לומד תיאטרון ומופיע בקאבארט הסטודנטים ב"ים. לשלושתם השקפים, שפע שמר (אם כי זקנו של קובי הנראה בתצלום כבר עיה) וחוצפה בריאה, שהיא תנאי יסוד לכתיבה סאטירית.

התכנית הסאטירית ב„מועדון התיאטרון", אותה הפיק יעקב אגמון, ביים דויד לוין ובה פזמונים ושירים של

יהונתן גפן, נכתבה עוד לפני המלחמה האחרונה (שם זמני), והצגת הבכורה שוה להיערך במוצאי יום ה' כיפורים. כאשר השתחררו המחברים והמבצעים חלקית משירות המילואים חזרו לעבוד על החומר, והתברר להם שאין צורך לשנות הרבה דברים, אולי רק פה ושם להחריפם.

„את מי שמתקיפים שם זה לא הממשלה והמפקדים, אלא את עצמנו. אולי זה לא נוח לקהל היושב באולם שדווקא הוא על הכוונת ולא „הגדולים" — אומר אחד מן השלישיה. „זה לא קונץ לשבת ביחד ולהתקיף את גולדה" — מוסיף אחר.

כצופה, נראה לי שאפשר לסכם את התכנית כולה במילים: ככה זה לא יכול להימשך! לדעת המחברים החברה הישראלית היא חולת טובלנות וסבלנות. ולי דווקא נדמה שהיא סבלנית מדי לגבי פוליטיקאים, וממלאי תפקידים ממלכתיים, הנראים לציבור כ„אסונות טבע", שאפשר להצטער עליהם, אבל אין מה לעשות נגדם. אולי כמה במות סאטיריות לא-כל-כך צחוניות יועילו יותר מהטפות המוסר, אותן משמיעים לנו בכל יום.

מחול בניו-יורק

כתבתנו בניו-יורק מזוורת לנו על הנעשה בעונה בשטח המחול:

בארון פון ארולדינגן בתפקיד „הדלת".

מפתיע, אולם נכון, יצירתו האחרונה של באלאנצ'ין יש לה אופי אוואנגארדי! למוסיקה „קונקרטית" של פייר הנרי, המלחין הצרפתי, יצר מחול ושמו „וואריאציות לדלת ואנחה." דואט זה מוצג בידע בימתי רב — „האנחה" מגולמת על ידי גבר ואילו „הדלת" היא אשה. בסיום ניצב הגבר כלפני הספינקס, ונבלע על ידי הדלת, כשהוא נעלם בתוך גלימתה הרחבה. אמצעי זה מעלה בזכרון את „האוהל" של אלווין ניקולאיס, אולם זה אינו מפחית מהשפעתו הבימתית. הבאלט של באלאנצ'ין מעמיד באור מוזר במקצת את יחסי המינים, אולם זה מה שיוצא כאשר אתה מעמיד על הבימה אנחה בדמות גבר ודלת בדמות אשה.

שנה אחרי שנה מוסיף אלווין איילי לכלול בהופעות להקתו המרשימה את „התגלויות" (אגב, גם בישראל ראינו להקה זו ביצירה זו), רק הרכב המשתתפים משתנה, דואט-התחנונה השקט „עזור לי ישוע" או ההתלהבות העילאית של „העדה במים" כשבראש המחוללים ג'ודית ג'מיסון וקלייב רוטארדיה, או הסיום בו מלהיבה כל הלהקה את הקהל לצלילי „נשמתי בחיקו של אברהם" — בכולם מפיקה הלהקה רגש אמיתי משירי-הדת הכושיים.

בהופעת הפתיחה של העונה הופיעה יצירה זו

להקת אלוין איילי

כמשקל-שכנגד ל„מחול לשישה" מאת ג'ויס טרילה, המחול האפריקני „לשון המאסאקלה" מלא העליצות הפראית ויצירתו המצויינת של איילי „טכסים חבויים", שהיא יצירה גראהאמית אודות גברים, נשים, אהבה ומוות. במחול זה משמשים בעירבוביה סגנונות מחול מודרניים ופרימיטיביים, מזרחיים ואפריקניים לצלילי כלי-ההקשה של המלחין פטריס סקיורטינו.

„פילובולוס", להקת הגברים שצירפה אליה שתי רקדניות, שחזרה לא מכבר מסיור מוצלח מאוד באירופה (והופיעה גם בישראל) הופיעה לראשונה השנה בניו-יורק באולמו של ה„האנטר קולג'". ללהקה יכולת אתלטית ויפי-תנועה רב. הרקדנים נעים על הבימה תוך בקרת-תנועה מושלמת ומפסלים את המחולות מן החלל. לעיתים נראה שעינו של פסל היא שיצרה את המחולות.

בין המחולות שבוצעו היה „אננדרום", בו יש יסודות של הומור ושליטה גופנית החופכים להקה זו להנאה גדולה לצופה. במחול זה יוצאים משתי תיבות מיני יצורים הבוראים לעצמם עולם מוזר משלהם, עסוקים כל אחד בעיסקו או נעשים למרבה-רגליים אחד, בעל זרועות ורגליים לאין-ספור. הסולו של רובי ברנט, „גאודה", הוא תנועתי מפתיע מלא תנוחות הבנויות על שווי משקל ושליטה מושלמת בשרירים.

מחולות הנשים הם בעלי אופי חחורג במקצת מסגנון הלהקה. להקה זו ודאי תוסיף להתפתח ויהיה עליהם להשגיח היטב כדי לשמור על ייחודיות סגנונם.

אחת הדמויות המעניינות ביותר, שהופיע לאחרונה על בימת-המחול בניו-יורק, הוא חוזה קורונאדו, מי שהיה רקדן ה„באלט פולקלוריקו של מכסיקו" (להקה שהופיעה גם היא בקיץ האחרון בישראל במסגרת הפסטיבאל הישראלי), שהציג לאחרונה את להקתו שלו במסגרת „מעבדת התיאטרון".

יכולתו למצוא שפה משותפת לדימויי המורשת המקסיקנית והעולם הרוחני הנוצרי בתוספת גוונים סוריאליסטיים בעזרת טכניקת מחול מודרנית היא מרשימה. במחולותיו התלהבות דתית בולטת לעין, גישתו למחול ציורית עד מאוד,

להקת „פילובולוס"

אם כי הכוריאוגראפיה שלו לוקה פה ושם בחוסר זריזות של נסיונות ראשוניים. המצאותיו מפתיעות ממש. „הדואט בירוקי" שלו חן וואריאציות על חיבוק. במחול „מורחס" הופכות שלוש גימפות לפתע לדמות כהן ושתי מתפללות.

זהו אחד היוצרים הצעירים שיש לעקוב בעניין אחרי עבודתם המבטיחה גדולות.

טלוויזיה לימודית

יום ו' — 1.3

07.50 סרטוט ט' — חתך ישר
08.15 חשבון ז' — ציר המספרים השלם
08.40 פרקי ספרות ז'—ח' — כל משל ומשל
09.05 חשבון ו' — פעולות בשברים עשרוניים
10.00 ביולוגיה י' — מערכות תאום: הורמונים
10.40—12.00 „אתגר" — הפסקת אש ושביתות נשק
14.00 „מחול הביצה" — סרט מדעי
14.30 „חמדו לשון" — „כתב חרטומים"
14.40 „שביל קליפות ה-תפוזים" — סיפור מאת נחום גוטמן

יום א' — 3.3

07.50 טכנולוגיה ט' — זוויות השיבוב
08.15 גיאומטריה ט' — המקבילית
09.05 אנגלית ח'
10.00 אנגלית ט'
10.20 טבע ו' — מסע השינויים של המזון
10.45 צרפתית
11.25 חשבון ח' — מספרים מעורבים
12.00 אנגלית י'
12.20 ייעוץ והכוון ח' — שביל החלב
13.00 סרטוט ט'. — איזומטריה של גוף עגול
13.20 פרקי ספרות ז'—ח' — כל משל ומשל
13.40 שח-מט — שעור מספר 24
16.00 אביזורים לתחפושות
16.20 צרפתית
16.35 „חבורת יריחו" — סיפורו של מחקר
17.00 „גדולים או קטנים?" — על בעיות התחברות

יום ב' — 4.3

07.50 הנדסה ח' — הנקודה
08.15 אנגלית ו'
09.05 חשבון ו' — פעולות בשברים עשרוניים
09.25 חשמל ח' — אלקטרונים ויונים במעגל החשמלי
10.00 ביולוגיה ט' — A.T.P.: ספק האנרגיה
10.20 אנגלית ח'
11.05 ייעוץ והכוון ח' — שביל החלב
11.25 גיאומטריה ח' — משפט ישר והפוך
12.00 ביולוגיה י' — מערכות תאום: עצבים ב'
12.20 טבע/פיסיקה ז' — חקר הים
13.00 ביולוגיה ט' — A.T.P.: ספק האנרגיה
13.20 טבע ו' — מסע השינויים של המזון
13.40 סנואריו (סרט)
14.10 תורת החשמל י' — מקורות וצרכנים
16.00 „נעמי שמר וידידיה מרחוב האוניברסיטה"
16.30 „אתגר" — תחרות תיכוניסטים — „בעיות אנרגיה"

יום ג' — 5.3

07.50 אנגלית י'
08.15 ייעוץ והכוון ז' — לפגוש את הורינו
08.40 תורת החשמל י' — מקורות וצרכנים
09.05 חשבון ז' — חיבור במספרים ממשיים
10.00 אנגלית ט'
10.20 אנגלית ו'
11.05 גיאומטריה ט' — המקבילית
11.25 אנגלית ז'
12.00 אנגלית י'
12.20 אנגלית ח'
13.00 טכנולוגיה ט' — זוויות השיבוב
16.00 „עץ או פלסטיק"

יום ד' — 6.3

07.50 הנדסה ח' — הנקודה
08.15 חשבון ח' — מספרים מעורבים
09.05 חשבון ח' — חילוק במספרים ממשיים
10.00 אנגלית ט'
10.20 אנגלית ז'
10.45 מסיפורי שפת הנחל — צב-צב ותמסנתר
11.05 ביולוגיה ט' — A.T.P.: ספק האנרגיה
11.25 אנגלית ח'
12.00 אלגברה י' — פתרון בעית גבהות
12.20 חשבון ז' — פעולות בשברים עשרוניים
12.40 מסכות (סרט)
13.00 דני וגיל במסע בלתי רגיל (אמנות) — פרשת סיסר
13.25 טבע/פיסיקה ז' — חקר הים
13.45 פרקי ספרות — כל משל ומשל
14.10 סרטוט ט' — חתך מדורג וחצי חתך
16.00 מסיפורי שפת הנחל — „הצוללת של אוגי"
16.14 „תחפושות לפורים"
16.31 „משחקי מסיבת א'"
17.05 נעמי שמר וידידיה

יום ה' — 7.3

07.50 אנגלית י'
08.15 מתמטיקה ח' — תרגום בעיות לתבנית פסוק
09.05 חשבון ו' (סידרה א') — כיצד לחלק ?
09.25 חשמל ח' — אלקטרונים ויונים במעגל החשמלי
10.00 טכנולוגיה ט' — סרגל מידה וזחון
10.20 חשבון ח' — מספרים מעורבים
11.05 ביולוגיה ט' — A.T.P.: ספק האנרגיה
11.25 טבע ו' — מסע השינויים של המזון
12.20 טבע/פיסיקה ז' — עובדות והשערות
13.20 צרפתית
13.40 מסכות (סרט)
16.00 „קרקס" — תכנית פורים (תשודר שידור חוזר ביום ו' 8.3 שעה 14.00)
17.00 „טלנוער" — המגוון לבני הנעורים

כללית טלוויזיה

יום א' — 3.3

17.30 חדשות
17.32 חבורת ברוידי
18.00 אות-אות-אות
18.32 שומרי היער
19.00 הליווד והכוכבים (ערבית)
19.30 חדשות ויומן השבוע (ערבית)
20.00 משפחת שכואת
20.30 מבט לחדשות
21.00 המלאך
21.50 „מה בשמע"
22.40 בלט — „אטיודים"
23.25 חדשות

יום ב' — 4.3

17.30 חדשות
17.32 עלילות טומפון
17.40 „יש מוסיקה ויש מוסיקה"
18.32 ספורט (ערבית)
19.17 זרקור (ערבית)
19.30 חדשות (ערבית)
20.00 עלם ועל-מה
20.30 מבט לחדשות
21.00 „מקמילן ואשתו"
22.15 „מה שכשיו" —
23.15 חדשות
שאלות אחרי המלחמה
23.20 משדר שירות

יום ג' — 5.3

17.30 חדשות
17.32 משדר שירות
17.42 סידרת טבע
18.10 ד"ר דוליטל
18.32 שירים שבחרנו לך (ערבית)
19.00 למשפחה
19.30 חדשות (ערבית)
20.00 תעודה — אישים במשבר — „משפט הקרטים"
20.30 מבט לחדשות
21.00 „קנוף"
21.50 פוקר
22.40 בידור חו"ל
23.30 חדשות

יום ד' — 6.3

17.30 חדשות
17.32 ידידתי פליקה
17.55 שירי אלף-בית
18.00 סרטים מצויירים של וולט דיסני — בית חרושת לעכברים
18.32 השלום האבוד
19.00 לחישה — פרקי שירה (ערבית)
19.05 מיאמי (ערבית)
19.30 חדשות (ערבית)
20.00 האומנת והפרופסור
20.30 מבט לחדשות
21.00 מפגש אמנים
21.55 סרט: „רומא בביתי"
23.25 חדשות

יום ה' — 7.3

17.30 חדשות
17.32 קרקס
17.40 דקטרי
18.32 סרטים מצויירים (ערבית)
18.45 „זו בעייתך" (ערבית)
19.30 חדשות (ערבית)
20.00 „מגילת אסתר" — שידור ישיר מבית הכנסת „בית מנחם" ב"ים
20.30 מבט לחדשות
21.00 „טוב לשתות" —
21.45 סרט „ברנשים והתיכותי"
24.15 חדשות

על חוד המחט

(סוף מעמוד 18)

מחקרים נעשים עתה בכמה מרכזים רפואיים ובתי-חולים בארה"ב. ועדה בינלאומית, מטעם מכוני הבריאות הארציים, בודקת עתה את כל שאלת האקופונקטורה. ועדה מיוחדת מטעם החברה האמריקנית של ה-אנסטזיולוגים בוחנת את השימוש בה בשטח הכירורגיה ורפואת השיניים.

כיו"ר של שתי הוועדות משמש ד"ר ג'ון ג'. בוניקה, מנהל המרכז לחקר אנסטזיולוגי באוניברסיטה של וושינגטון. ד"ר בוניקה, שהיה איש הרפואה האמריקני הראשון אשר ביקר בסין הקומוניסטית לאחר שהיא פתחה שעריה לאמריקנים ב-1971, אמר את הדברים הבאים:

„המחקר טרם הגיע לתשובה על השאלה המרכזית, אם האקופונקטורה טובה מן השיטות הקיימות להקלת כאבים. אם היא שוות להן או שמא נופלת היא מהן? סבורני כי לשיטה זו תפקיד חשוב בטיפול במחלות ממושכות מסוימות. אך עלינו להגיע לעובדות מאוששות, כתוצאת מנסיונים מבוקרים שניתן לחזור עליהם, בטרם נקבלנה כבעלת ערך רפואי כללי".

ומומחה ההרדמה מסיאטל ממשיך ומזהיר: „קיימת סכנה כי לאין המוני להשתמש באקופונקטורה לשם השתלטות על כאבים, ימשוך לעיסוק בה הרבה אנשים חסרי מצפון".

ד"ר וורן מן החברה האמריקנית לחקר האקופונקטורה אומר על הסכנה: „יש לנו מעט מדי אקופונקטוריסטים מאומנים באמריקה, ואין בידנו לבחון את אמינותם ואת נסיונם של אלה הבאים לארה"ב מן המזרח. באזורים שונים של המזרח שונות הן שיטות האקופונקטורה ואין בינינו מכנה משותף שיאפשר לנו לבחון את יעילותן".

הרקע לחששות המדענים נוכח ההתלהבות ההמונית הקיימת עתה כלפי האקופונקטורה הוא בעיית היסוד: איש אינו יודע בוודאות מדוע היא פועלת. והמסבר הסיני המסורתי של „כוחות החיים" — הנקראים „יאנג ויין" — אינו מתקבל כיום אפילו על דעתם של הרופאים הסיניים המאומנים. תיאוריות אחרות גורסות, כי תקיעת מחטים במקומות שונים של הגוף עוצרת את האימפולסים-של-כאב המגיעים אל המוח מאזורים אחרים של הגוף. או, לפי אחת הוואריאציות של תיאוריה זו, המחט עוצרת את „בשורת הכאב" הבאה מן המוח. ויש המניחים, כי האקופונקטורה מצליחה במקרים מסויימים משום שהחולה מאמין בה.

כיצד להגיע לטיפול באקופונקטורה? מצפים כי המחקר הנעשה כעת יפענח את החידה ברבות הימים, וזה יהיה כנראה בעוד שנתיים-שלוש. בינתיים מייעץ ד"ר וורן מן המרכז הארצי לחקר האקופונקטורה לאנשים המבקשים לקבל את הטיפול כיום:

„קבל המלצה מרופא אמריקני רגיל, אם אפשר להגיע, כי לא תרחק ממקום מגוריך המצא מרכז רפואי או בית-חולים העוסק בחקר האקופונקטורה. אם הרופא שלך סבור, שזה רעיון טוב, אשרי להגיע שיוכל להשיא את שולכך בתוכנית המחקר".

„יו"אס ניוז אנד וורלד ריפורט"